

Stan na 17 czerwca 2019 r.

WSZYSTKO POPRAWIONE

ŹRÓDLAK Wojciech

**Skorowidz PRZEDMIOTOWY
ikonografii łódzkiej do „Łodzi w Ilustracji”**

(dodatek ilustrowany do „Kuriera Łódzkiego” w okresie 24 VIII 1924 – 27 VIII 1939)
(<http://bcu1.lib.uni.lodz.pl/dlibra/collectiondescription?dirids=6>)

**>> ostatni opracowany numer „Łodzi w Ilustracji”:
nr 52, z 29 XII 1935 r. <<**

© korzystaj do woli z tych informacji, ale nie zapomnij w
odsyłaczku podziękować; uzupełnienia, korekty i uwagi mile
widziane

UWAGA:

**KORZYSTAJ Z PRZYCISKU „PLAN DOKUMENTU”, KTÓRY ZNAJDZIESZ NA
PASKU W GÓRZE EKRANU (lupa na tle ikony dokumentu), ŻEBY POZNAĆ
OGÓLNIĘ STRUKTURĘ HASEŁ LUB SZYBKO ODNALEŹĆ POSZUKIWANE
HASŁO.**

WSTĘP

Zasady opisów

1. Na tym etapie pracy skoncentrowano się wyłącznie na zapisach bibliograficznych
2. Informacje pod danym hasłem o instytucji, stowarzyszeniu itp. mają wyłącznie charakter roboczy. Ich rzetelne opracowanie jest zaplanowane na drugi etap prac nad skorowidzem.
3. W zasadzie wszystkie informacje zawarte w opisach pod hasłami pochodzą z podpisów pod zdjęciami opublikowanymi w „Łodzi w Ilustracji”. Jeżeli zostały rozszerzone w oparciu o inne materiały, to wymieniono je w „Bibliografii” danej osoby.
4. Układ i ilość haseł jest odzwierciedleniem odnalezionych fotografii do danego tematu. Inaczej mówiąc: nie ma zdjęcia nie ma hasła !
5. Żółte **podświetlenia** to informacje „do wyjaśnienia” lub „do uzupełnienia”.
6. Opisy zostały tak sformułowane, aby można było dokonać wstępnego wyboru poszukiwanego zdjęcia bez jego oglądania.
7. Tam gdzie było to do ustalenia lub taka informacja została zawarta w podpisie podano dokładne daty wykonania danego zdjęcia.
8. W odniesieniu do placówek łódzkich różnego rodzaju instytucji, stowarzyszeń i organizacji itp. przyjęto jednolitą formę „oddział łódzki” zamiast np. „w Łodzi”

LITERA „W”

1. WESOŁE MIASTECZKA

patrz: LUNAPARKI

2. WIADUKTY

– ul. Tramwajowa

Oddany do użytku jesienią 1937 r. (Pawlak W., W rytmie fabrycznych syren).

3. WIECE

porównaj: MANIFESTACJE

4. WIEŚ, ogólne

5. WIEŻA SPADOCHRONOWA w Łodzi

patrz: SPORT – spadochroniarstwo

6. WIĘZIENIA i ARESZTY w Łodzi

porównaj: TOWARZYSTWA – dobroczynności i opieki – Tow. Opieki nad Więźniami, Zwolnionymi z Więzień i ich Rodzinami „Patronat” w Łodzi

– więzienia

– ogólnie

porównaj: OSOBY – CIEŚLIŃSKI Kazimierz (aspirant), ROMAN Jan (podkomisarz służby więziennej, nac. więzienia przy ul. M. Kopernika), WOŚ Jan (aspirant)

Ma zostać wybudowane nowe więzienie na obrzeżach Łodzi, na które miasto da plac. W zamian otrzyma w swoją administrację więzienie przy ul. Długiej (Gdańskiej), którym teraz zarządza Zarząd Więziennictwa. Miasto ma zamiar pomieścić tu miejski areszt policyjny [1].

Fragmenty informacji p.t. „Nowe więzienie w Łodzi nie będzie wybudowane z powodu braku kredytów” [2]. (obie informacje dokładnie tej samej treści):

„Łódź już od dłuższego czasu cierpi dotkliwie na brak odpowiednich pomieszczeń więziennych. Z wyjątkiem więzienia wojskowego przy ul. Kraszewskiego, które wzniesione zostało specjalnie na pomieszczenia dla aresztantów, więzienia przy Kopernika, Targowej i Gdańskiej utworzone zostały z domów zawierających normalne mieszkania. (...). *Wszystkie te względy skłoniły ministerstwo sprawiedliwości do nabycia jeszcze w 1930 r. u wylotu ul. Pomorskiej, w pobliżu prochowni, obszernego placu o przestrzeni 78.137 h (ok. 14 mórg) dla wzniesienia odpowiedniego gmachu. (...).*”

BIBLIOGRAFIA:

[1] „Nowe więzienie”; [w:] Rozwój”, 12 x/25 XI 1910, nr 244, s. 3.

[2] „Nowe więzienie w Łodzi nie będzie wybudowane...”; [w:] „Republika” 25 X 1932, nr 295, s. 7 i „Kurier Łódzki”, 25 X 1932, nr 295, s. 5.

[3] *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego, 1918–1928*. Pod red., Warszawa 1929.

[4] PAWLAK Karol, *Więziennictwo polskie w latach 1918–1939*. Kalisz 1995..

[5] PAWLAK Karol, *Za kratami więzień i drutami obozów. Zarys dziejów więziennictwa w Polsce*. Kalisz 1999 (ss. 152, bibliogr.)

[6] *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego, 1918–1988*. Pod red. A. Marka. Warszawa 1990.

[7] *Dekret w przedmiocie organizacji okręgowych dyrekcji*; [w:] „Dziennik Praw Polskiego”, 7 II 1919, nr 14, poz. 173.

[8] BEDYŃSKI Krystian, *Więziennicy wojew. łódzkiego ofiarami zbrodni katyńskiej*; [w:] *Jeńcy wojenni z łódzkiego – ofiary zbrodni katyńskiej*. Pod red. Joanny Żelazko i Piotra Zawilskiego. Łódź 2011, ss. 93–110.

1935

– nr 15, z 14 IV, s. 2: akademia z okazji w więzieniu przy ul. S. Sterlinga 16; grupa naczelników łódzkich więzień

= ul. Gdańska 13

porównaj: **OSOBY** – **BARGIEL** Hilary (naczelnik więzienia; 192...–193...), **MODZELEWSKI** **Andrzej** (naczelnik więzienia; 18...–192...)

W dniu 2 XII 1881 r. Rada Miejska m. Łodzi podjęła uchwałę o budowie pierwszego więzienia z prawdziwego zdarzenia, przeznaczając na ten cel plac (nr hip. 320) u zbiegu ulic Konstantynowskiej (dziś Legionów) i Długiej (od 1920 r. – Gdańska). Dotychczasowy areszt policyjny, mieszczący się w ratuszu miejskim na Nowym Rynku (dziś Archiwum Państwowe przy pl. Wolności), był już niewystarczający na potrzeby dużego ośrodka miejskiego, jakim była już w tamtych latach Łódź.

Budowę rozpoczęto w 1884 r. według planów **ustalonych zatwierdzonych wykonanych** przez H. Majewskiego, architekta miejskiego. Gmach był jednopiętrowy, w formie czworoboku, w którym wszystkie okna cel były zwrócone na podwórze wewnętrzne. Budynek nosi wyraźne ślady wpływu pruskich projektów architektury więziennej.

Otwarcie więzienia nastąpiło w październiku 1885 roku. Od 30 III 1886 r. jego oficjalna nazwa brzmiała: „*Łodzinskaia Tiurma*”. Już w styczniu 1886 r. uwięziono w nim 18 członków I Proletariatu, a w 1892 r. podczas tzw. „buntu łódzkiego” więzienie było tak przeładowane, iż musiano uruchomić jego filie w koszarach 37 Jekaterynburskiego pułku piechoty przy ul. Konstantynowskiej Po jej likwidacji istniały przejściowo filie przy ulicach: Nowocegielnianej (S. Więckowskiego) 55 i Widzewskiej (Kilińskiego; w nieistniejącej dziś ujeżdżalni koni obok cerkwi św. Aleksandra). W 1908 r. zostały one także zlikwidowane, a w ich miejsce **uruchomiono nową filię** przy ul. Miłsza (M. Kopernika) 29/31. Od tego momentu gmach przy Długiej stał się więzieniem tylko dla więźniów politycznych skazanych na kary do 1 roku. Skazani na wyższe wyroki byli odsyłani do więzień w Warszawie, Piotrkowie [Trybunalskim] lub do Kalisza.

Cele więzienne były wyposażone standardowo w stół, ławkę, półkę na naczynia do jedzenia, drewniany dzban na wodę, drewniane naczynie na fekalia. Cele były źle ogrzewane, nie tylko z racji, iż jeden piec ogrzewał dwie cele, ale także dlatego, iż normy przydziału węgla były bardzo niskie. Częstokroć więzienie było przepełnione. W pojedynczych celach o wymiarach 3,40 x 2,20 m. niejednokrotnie przetrzymywano od 6 do 9 osób. Dopiero w 1906 r. zakupiono do cel lampy naftowe. W dniu 21 II 1900 r. został aresztowany mieszkający wówczas w Łodzi Józef Piłsudski i umieszczony w tym więzieniu „*Łodzinskoj Tiurmy*” (przebywał tu do 17 kwietnia). O swym pobycie tutaj napisał po latach: „[...] *Łódzkie więzienie, w którym spędziłem dwa miesiące i z którego przewieziono mnie do Cytadeli, [w Warszawie] dokuczycie mi śmiertelnie. Przypominało mi ono najgorsze więzienie sybirskie. Wstrętny wikt, na którym prawdopodobnie robił majątek pan zawiadowca [naczelnik więzienia], mała celka, bez kawałka mebla w niej, zakaz palenia tytoniu w niej – wszystko to obrzydziło mi tę wstrętną dziurę [...]*”.

Jednym z najbardziej tragicznych okresów w dziejach więzienia był okres carskich represji po upadku rewolucji 1905–1907 r. Od 1 II do 3 III 1908 r. na szubienicy stojącej na zewnętrznym dziedzińcu więziennym powieszono 104 skazanych. W latach 18...–192... naczelnikiem więzienia był Modzelewski a funkcję kata pełnił Frenkel.

W latach I wojny światowej było to więzienie niemieckich władz okupacyjnych.

Po 1918 r., w odrodzonej Polsce budynek pełnił nadal funkcję więzienia prewencyjno–śledczego, w którym więźniowie przebywali głównie tuż po aresztowaniu i podczas trwania dochodzenia. W 1932 r. wzięto tu m.in. Władysława Gomułkę, ówczesnego działacza komunistycznych związków zawodowych. W tym okresie naczelnikiem więzienia, w latach 191... – 193... był Hilary Bargiel.

W połowie lat 30. XX w. władze więzienne przeprowadziły sprawę nadania nowego numeru hipotecznego posesji przy ul. Gdańskiej 13 [4].

W okresie II wojny światowej pomieszczono tu więzienie dla kobiet (Polizei Frauengefängnis). Do końca okupacji w styczniu 1945 r. przeszło przez nie blisko 14 tys. kobiet, członkiń organizacji konspiracyjnych, działaczek przedwojennych organizacji społecznych, kulturalnych i politycznych. Wiele z nich, po zakończeniu śledztw i wyrokach wywieziono do obozów koncentracyjnych Auschwitz-Birkenau (Oświęcim-Brzezinka), Ravensbrück, bądź innych więzień poza Łodzią.

Po zakończeniu okupacji w styczniu 1945 r. było tu nadal więzienie kobiece oraz posterunek Milicji Obywatelskiej. Funkcjonowało do około 1957 r., kiedy to uległo likwidacji.

W 1958 r. decyzją władz miejskich jego budynek został przeznaczony na siedzibę powstałego Muzeum Historii Ruchu Rewolucyjnego, które otwarto w październiku 1960 r. (od 1990 r. – Muzeum Tradycji Niepodległościowych).

Inne informacje:

- 1) 9 VII/21 VII 1910 r. na dworcu w Koluszkach popełnił samobójstwo (o godz. 5⁰⁰) pomocnik naczelnika więzienia [przy ul. Długiej w Łodzi] – Luka Czausow. Gazeta przypuszcza, że powodem była otrzymana dymisja. (w: „Rozwój”, 9 VII/21 VII 1910, nr 164, s. 3).
- 2) informacja o projekcie budowy centralnego łódzkiego więzienia przy ul. Długiej (Gdańskiej) 13 poprzez rozbudowę istniejącego; planowano dobudowę nowego skrzydła na działce obok, pod numerem 15 i nadbudowę istniejącego budynku. (w: „Rozwój”, 2 IX/14 III 1911, nr 72, s. 3).
- 3) 14/27 XII 1911 r. ma się odbyć przetarg na wykopanie studni artezyjskiej na terenie więzienia. („Rozwój”, 9 X/5 XII 1911, nr 278, s. 4).
- 4) ma zostać wybudowane nowe więzienie na obrzeżach Łodzi, na które miasto da plac. W zamian otrzyma w swoją administrację więzienie przy ul. Długiej (Gdańskiej), którym teraz zarządza Zarząd Więziennictwa. Miasto ma zamiar pomieścić tu miejski areszt policyjny („Rozwój”, 12 X/25 XI 1910, nr 244, s. 3).

BIBLIOGRAFIA:

- [1] MARTYNOWSKI Stanisław, *Polska Bojowa*. Łódź 1937, ss. 15–19 (opis działalności naczelnika więzienia Modzelewskiego i kata Frenkla).
- [2] *Księga więziennictwa polskiego*, W-wa 1929, s. 287 (personel więzienia „*in corpore*”)
- [3] Głowacka M., Lechowicz M., *Więzienie przy Długiej [Gdańska]*, 1885–1953, Łódź 2009.
- [4] [akta sprawy o wydanie nowego numeru hipotecznego dla posesji Gdańska 13; 13 luty 1935]; [w:] APŁ, akta m. Łodzi, Wyd. techniczny, sygn. 22944 (mikrofilmy L–13669–13670), kk. 240–269.

1924

- nr 8, z 12 X, s. 4: spacer więźniów politycznych po dziedzińcu więziennym; na zdj. m.in. naczelnik więzienia – Modzelewski [tu pomyłkowo „Modalewski”] i red „Rozwoju” – W. Czajewski; zdj. z ok. 1905 r.

1928

- nr 8, z 19 II, s. 3: grupa funkcjonariuszy więzienia wraz z naczelnikiem – Hilarym Bargielem

1933

- nr 35, z 27 VIII, s. 4: członkowie zarządu Związku b. Więźniów Politycznych, koło (oddział) w Łodzi wraz z grupą członków i trzema tablicami pamiątkowymi z nazwiskami straconych bojowników o wolność i niepodległość Polski wykonanymi przez nich; zdjęcie zrobione na dziedzińcu więziennym; tablice zostały umieszczone w (na)

– areszty

= ul. Kopernika 29 (areszt śledczy)

porównaj: OSOBY – MAJEWSKI K..... (naczelnik więzienia; 1935), UMGELTER Eugeniusz (naczelnik więzienia; 192...-ok. IX 1934)

Adres: ul. M. Kopernika 29/31.

- powstało w 1905 r. (tuż przed rewolucja 1905–1907; wg. S. Matrynowskiego) lub w 1908 r. w adaptowanym na ten cel dużym domu mieszkalnym; było większe niż więzienie na ul. Długiej (Gdańskiej) 13
- nazwa wg pieczętki na piśmie z 5 VIII 1918 r.: Kaiserlich Deutsche Gefängnisdirektion – Lodz, Untersuchungs und Frauengefängnis, Lodz, Milscha Str. 29 (APŁ, akta KEŁ, sygn. ...; zamówienia na wagony sanitarne)
- w okresie międzywojennym był tu również oddział dla młodocianych przestępców
- w okresie II wojny światowej najpierw więzienie (Untersuchungsgefängnis) a następnie areszt śledczy (Untersuchungshaftanstalt für Männer)
- funkcjonowało do 196...; obecnie w części budynków mieści się komenda rejonowa Łódź–Polesie policji w Łodzi

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Księga więziennictwa polskiego, W-wa 1929, s. 12 (E. Umgelter; **zdj. portretowe**), s. 287 (personel więzienia „in corpore”; zdj. wykonane na dziedzińcu więziennym)
- [2] MARTYNOWSKI Stanisław, Polska Bojowa. Łódź 1937, ss. 15 (foto budynku tego więzienia sprzed I wojny światowej).
- [3] Akademia w więzieniu przy ul. M. Kopernika 29 w Łodzi; [w:] „Kurier Łódzki”, 20 III 1935, nr 78, s. 7.

1929

- nr 23, z 9 VI, s. 7: scena z przedstawienia p.t. „Wigilia św. Jędrzeja” przygotowanego przez więźniów

1930

- nr 29, z 13 VII, s. 6: sceny z przedstawienia [prawdopodobnie p.t. „Wesele łowickie”] przygotowanego przez więźniów

–
–

1933

- nr 1, z 1 I, s. 4: oddział dla nieletnich przestępców
 - zajęcia w grupie dziewcząt
 - zajęcia w grupie chłopców

= ul. Targowa (od 1933 – S. Sterlinga) 16

porównaj: OSOBY – GÓRSKA Stefania (asp.), POLAK Eugeniusz (naczelnik)

Adres: Seweryna Sterlinga (d. Targowa) 16.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Księga więziennictwa polskiego, W-wa 1929, s. 332 (personel więzienia „in corpore”)

1934

- nr 12, z 25 III, s. 4: zdjęcie zbiorowe uczestników akademii z okazji imienin marsz. J. Piłsudskiego (19 marca) zorganizowanej przez Towarzystwo Opieki na Więźniami „Patronat”; na zdj. członkowie więziennego koła dramatyczno-muzycznego i przedstawiciele „Patronatu”

1935

- nr 13, z 31 III, s. 6: zdjęcie zbiorowe uczestników akademii z okazji imienin marsz. J. Piłsudskiego (19 marca) zorganizowanej w więzieniu przez „Komitet Więzienny”
- nr 15, z 14 IV, s. 2: akademie w jednej z sal więzienia z okazji

= Stoki (Sikawa)

Ogłoszenie o przetargu na dostawę 800 tys. szt. cegły palonej do budowy gmachu więzienia („Hasło Łódzkie”, 23 III 1930, nr 81, s. 3).

7. WILLE

patrz: PAŁACE, REZYDENCJE, WILLE

8. WIZYTY (oficjalne; w Łodzi) [inaczej sformułować hasło !!]

1929

- nr 27, z 7 VII, s. 1: grupa przemysłowców niemieckich wizytujących Łódź na zaproszenie Izby Przemysłowo–Handlowej (**22.06.1929**)
- nr 30, z 28 VII, s. 1: grupa członków Polonii amerykańskiej w ogródku hotelu „Grand”;
dzisiaj w tym miejscu ul. Hotelowa
- nr 33, z 18 VIII, s. 3: grupa przemysłowców francuskich z Lille; zdjęcie wykonane w ogródku hotelowym
- nr 36, z 8 IX, s. 1: grupa przemysłowców i finansistów szwajcarskich przebywających w Łodzi na zaproszenie Izby Przemysłowo–Handlowej (**30.08.1929**)

1934

- nr 11, z 18 III, s. 4: delegacja angielskich działaczy gospodarczych pod przewodnictwem sir Eugena Ramsdena, przewodniczącego Komisji Przemysłowo–Handlowej Izbie Gmin na spotkaniu w Izbie Przemysłowo–Handlowej
w Łodzi (**9.03.1934**)

1935

- nr 27, z 7 VII, s. 3: delegacja Estońskiego Czerwonego Krzyża (prezes ECK, gen. dr Hans Lesment i sekr. gen. v-ce min. spraw wewn. Estonii Madison), która gościła w Łodzi na zaproszenie Towarzystwa Polsko-Estońskiego w Łodzi i konsula szwedzkiego w Łodzi Maksa Kona (**kon. VI 1935**)

9. WODOCIĄGI I KANALIZACJA

patrz: – FIRMY, PRZEDSIĘBIORSTWA – komunalne m. Łodzi – Kanalizacja i Wodociągi m. Łodzi

10. WOJEWODOWIE ŁÓDZCY

patrz: OSOBY – DAROWSKI Ludwik (od 1924 – do 1926), GARAPICH Paweł (1922–1923), HAUKE–NOWAK Aleksander (1933–1938), JASZCZOŁT Władysław (1926–1933), JÓZEWSKI Henryk (1938–1939), KAMIŃSKI Antoni (1919–1922), POTOCKI Antoni (v-ce wojewoda, 193...–193...), REMBOWSKI Antoni (1923–1924),

Po II wojnie światowej Urząd Wojewódzki nosił nazwę Wojewódzkiej Rady Narodowej, a przedwojenni wojewodowie nosili tytuł Przewodniczącego Wojewódzkiej Rady Narodowej. Powrócili do tytułu wojewoda w od 1.06.1975, czyli od nowego podziału administracyjnego kraju roku.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] POLIT Ireneusz, [praca doktorska o wojewodach łódzkich okresu 1918–1939; przygotowywana w Instytucie Historii UŁ, pod kierunkiem]
[wg. inf. w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 15 IX 2003, nr 215, s. 10.
- [2] BANDURKA Mieczysław, Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku. Wyd. II, uzupełnione. Łódź 1995

11. WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE

porównaj: – **ŁÓDŹ**
– **MIEJSCOWOŚCI i WSIE** – podłódzkie
– **WOJEWODOWIE ŁÓDZCY**
– **WSIE** – podłódzkie – ogólnie

BIBLIOGRAFIA:

[1] BANDURKA Mieczysław, Zmiany administracyjne i terytorialne ziem województwa łódzkiego w XIX i XX wieku. Wyd. II, uzupełnione. Łódź 1995

12. WOJNA (I wojna światowa w Łodzi i okolicy)

porównaj: – **CMENTARZE** – żołnierzy niemieckich pod Rzgowem
– **OSOBY** – **BERESZKO** Franciszek, **DANECKI** Bolesław, **FICHNA** Bolesław, **SANNE** Paweł (czł. Komitetu Obywatelskiego), **WIŚNIEWSKI** Bronisław (restaurator)

Pierwszy oddział niemiecki podczas I wojny światowej wkroczył do Łodzi 20 VIII 1914 r.: „(...) *Dzisiaj [22.08.1914], o godz. 11 min. 45 przed południem, od strony Górnego Rynku, pokazał się konny patrol niemiecki z 18 ludźmi z lejtnantem na czele*”[1]. W tym okresie pozostali w nim tylko do

Tzw. „bitwa pod Łodzią”, zwana też „bitwą pod Brzezunami”, która była kontruderzeniem wojsk rosyjskich w kierunku zachodnim i południowym, na Śląsk miała miejsce pomiędzy 11 listopada (inni podaj, że od 16 lub 24 XI) do 6 XII 1914 roku. W tym ostatnim dniu Niemcy ostatecznie zajęli miasto i pozostali w nim do listopada 1918 roku. Była to jedna z trzech największych bitew I wojny światowej na froncie wschodnim (I pod Tannenbergiem (Grunwald), II – Łódź, III – pod Gorlicami).

BIBLIOGRAFIA:

[1] [bez autora], *Wkroczenie wojsk niemieckich do Łodzi*; [w:] 22 VIII 1914, nr., s. [dokładna relacja z pierwszego wkroczenia]

[2] BUDZIAREK Marek, *Bój pod Łodzią*; [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 3–4 XII 1994, nr 281, s. 23.

[3] „Giewont”, 1928, nr 3 (foto:

- = s. 65: bony rublowe i kopiejkowe, 1914
- = s. 66: – zniszczenia wojenne na Bałutach, 1914
– bitwa pod Rzgowem, 1914
- = s. 67: – zniszczenia wojenne na dworcu kaliskim, 1914 r.
– pierwsza czujka niemiecka w okolicach Łodzi, 1914
- = s. 68: – strącanie dzwonów kościelnych, 1916-1917
– jeńcy rosyjscy, 1915
– rekwizycja miedzi, 1916-1917
– rozbijanie dzwonów, 1916-1917
– rekwizycja towarów przez Niemców, 1915-1917
– wkroczenie Niemców do Łodzi, 6 XII 1914
- = s. 70: – defilada pododdziałów niemieckich przed „Grand Hotelem”, 1915 (opubl. w: „Łódź w Ilustracji”, 1928, nr 46, s. 2)
– sztab niemiecki w Łodzi, 1915 r.
- = s. 71: jeńcy rosyjscy przy orce, 1916-1917 (opubl. „Łódź w Ilustracji”, 1928, nr 47, s. 3)
- = s. 72: – wojska rosyjskie opuszczając Łódź, ... 1914 r. (opubl. w: „Łódź w Ilustracji”, 1928, nr 46, s. 2 oraz „Polska w latach wojny światowej. Album M. Wieliczki; Warszawa 19321, s. 28)
– egzekucja na podwórzu fabrycznym, ok. 1915 r.
- = s. 73: samochód we wnętrzu kościoła; jest mylnie – w Strykowie, w rzeczywistości jest to kościół w Bolimowie(!) (opubl. w: „Łódź w Ilustracji”, 1924, nr 10, s. 5 oraz „Łódź w Ilustracji”, 1928, nr 47, s. 3)

.....
[4] ROSSET Edward, *Prawa demograficzne wojny. Referat wygłoszony na Międzynarodowym kongresie badań ludnościowych w Rzymie, w dn. 8 IX 1931 roku. Rozszerzony i uzupełniony.* Łódź 1933.

[4] KOROLKO Georgij K., *Operacja łódzka 1914. Najciekawsza batalia pierwszej wojny światowej.* Oświęcim 2014.

[5] KOWALCZYŃSKI Krzysztof R., *Łódź 1914. Kronika oblężonego miasta.* Łódź 2010.

[6] STAWISZYŃSKA Aneta, *Łódź w latach I wojny światowej.* Łódź 2016.

[7] BONISŁAWSKI Ryszard, *Wielka Wojna 1914-1918. Łódź i okolica na fotografiach Michała Daszewskiego;* Łódź 2014.

[8] [spalona NN przędzalnia]; [w:] „Przemysł i Handel”, 1918-1928, s. 541

[9] *Żydzi – bojownicy o niepodległość Polski* [wojna polska-bolszewicka w 1920 r.); Lwów 1939, s. 341 (Roman Bornstein, komendant Stacji Zbornej dla Chorych i Rannych w Łodzi; **zdi. portetowe** z ok. 1938 r.)

[10] *Polska w latach wojny światowej....* [album M. Wieliczki], Warszawa 1931

[11] ZIMMERMANN Heinrich, *Auss unnergesslichen Tagen*; **Łódź** 1915 [istotne łódzkie źródło pamiętnikarskie do „bitwy łódzkiej”]; autor: Żyd, dziennikarz „Neue Lodzer Zeitung”, esperantysta

1924

.....

1928

1930

– nr 42, z 12 X, s. 3: tablica pamiątkowa wychowanków Gimnazjum Męskiego Zgromadzenia Kupców m. Łodzi poległych w latach 1914–1920, odsłonięta 5.10.1930 r. wewnątrz budynku Szkoły

1931

1935

– nr 2, z 13 I, s. 3: kościół p.w. Najświętszej Marii Panny na pl. Kościelnym; z podpisu: „*strzelista i zwięzła budowa świątyni N.M.P. Na Starym Mieście (...); przypomnieć należy na wieży tej świątyni w dniu 6 grudnia 1914 r. ukazała się biała chorągiew na znak, że miasto po wyjściu wojsk rosyjskich poddaje się okupantowi [niemieckiemu]*”

13. WOJSKO POLSKIE (w okręgu łódzkim; DOK IV)

- porównaj: – **BOISKA** – Wojskowego Klubu Sportowego (DOK IV)
- **DEFILADY** – wojskowe
 - **DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU IV ((DOK IV; Łódź)**
 - **DOMY** – sierot – Sierociniec dla dzieci po poległych żołnierzach wojsk polskich ul. Marysińska 100
 - dom–pomnik im. marsz. J. Piłsudskiego
 - **KOŁA** – Koło Kawalerów Krzyża Walecznych **Virtuti Militari**
 - Koło Żołnierzy byłego 201 Ochotniczego Pułku Piechoty
 - **MIEJSCOWOŚCI I WSIE** – Ruda Skierniewicka (letni obóz PW Dowództwa DOK IV)
 - **ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA** – – Polski Biały Krzyż
 - „Rodzina Wojskowa”
 - **OSIEDLA** – Kolonia Oficerska, ul. Zagajnikowa
 - ... – **OSOBY** – **JASIEWICZ E.** (ptk; komendant miasta (placu) Łódź),
TEODOROWICZ (gen.)
 - **PŁYTA NIEZNANEGO ŻOŁNIERZA**
 - **PRZEDSZKOLA** – przedszkole „Rodziny Wojskowej” (Łódź, ul. Wierzbowa 20)
 - **SPORT** – szermierka
 - **SZKOŁY** – powszechne – organizacje społeczno–politycznych – Szkoła Powszechna „Rodziny Wojskowej”
 - **SZPITALA** – Szpital DOK IV, ul. S. Żeromskiego 113
 - 4-ty Szpital Okręgowy DOK IV, ul. Przędzalniana 75
 - **ŚWIĘTA** – Żołnierza (15 lipca)
 - **TOWARZYSTWA** – Tow. Opieki nad Sierotami po Żołnierzach Polskich
 - **ZWIĄZKI** – zawodowe – Związek Pracowników Umysłowych Administracji Wojskowej RP, Koło w Łodzi
 - paramilitarne – Ogólny Związek Podoficerów Rezerwy R.P., oddz. w Łodzi
 - Związek Marynarzy Rezerwy, oddz. łódzki
 - Związek Byłych Wojskowych Okręgu Łódzkiego
 - Związek Byłych Zawodowych Wojskowych, Koło łódzkie
 - Związek Oficerów Rezerwy RP, oddz. w Łodzi
 - Związek Podoficerów Rezerwy, oddz. łódzki
 - Związek Rezerwistów R.P., Komenda grodzka
 - Związek Strzelecki, oddział łódzki
 - **ŻANDARMERIA WOJSKOWA**

BIBLIOGRAFIA:

- [1] JARNO Witold, *Okręg Korpusu Wojska Polskiego Nr IV Łódź, 1918–1939*. Łódź 2001.
- [2] WALCZAK Eugeniusz, *Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej*. W-wa 1991, ss. ...
- [3] BERESZCZYŃSKI Marcin, *Złote lata garnizonu Łódź*. [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, 26 VI 2009, nr ..., s. 7.
- [4] *Życie wojska DOK IV i Samorządu Łódzkiego. Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”*. Warszawa VII 1928.
- [5] *Ustawa z dn. 21 VII 1919 o przymusowym nauczaniu w Wojsku Polskim czytania i pisania po polsku* [w:] „Dziennik Praw Państwa Polskiego”, 1919, nr 63, poz. 373.
- [6] *Ustawa z 1 VIII 1919 orderu wojskowego „Virtuti Militari”*, 1919, nr 67, poz. 409.
- [7] *Ustawa z dn. 27 XI 1919 w przedmiocie zmiany punktu 2, art. 19 Ustawy o orderze wojskowym „Virtuti Militari” z dn. 1 VIII 1919 w: „Dziennik Praw Państwa Polskiego, 1919, nr 67, poz. 409.*
- [8] *Ustawa z dn. 1 VIII 1919 o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] „Dziennik Praw Państwa

Polskiego”, 1919, nr 69, poz. 416.

[9] MAZUR, Wojciech, *Diabeł w szczegółach. Jak armię II RP oceniali w przededniu wybuchu wojny wojskowi z Francji i Wielkiej Brytanii ?* [w:] „Polityka”, 21 IX – 27 IX 2011, nr 39, ss. 60-61.

[10] CZERNIELEWSKI Konrad, JARNO Witold, *Garnizon łódzki WP w latach 1918-1939*, Toruń 2008.

[11] *Lista starszeństwa oficerów zawodowych zatwierdzona dekretem Naczelnika Państwa z dn. 3 V 1922*, Ministerstwo Spraw Wojskowych, Warszawa 1922, s. 405-408.

- ogólne

porównaj: **OSOBY – WARAKSIEWICZ** Adolf (gen. bryg.)

1925

- nr 45, z 8 XII, s. 1: uroczystość złożenia wieńców na Płyce Nieznanego Żołnierza z okazji Święta Zmarłych (**2.11.1925**)
 - przedstawiciele władz miejskich i wojskowych z Garnizonu łódzkiego
- s. 2: jak wyżej,
 - delegacje stowarzyszeń i związków zawodowych przed złożeniem kwiatów
 - delegacja artystów Teatru Miejskiego
 - delegacja byłych wojskowych [Związku Rezerwistów], „Sokoła” i „Strzelca”

1935

- nr 2, z 13 I, s. 3: z fotoreportażu Włodzimierza Pfeiffera [p.t.] „Architektura współczesnej Łodzi”:
 - gmach dowództwa DOK IV przy ul. Konstytucyjnej ...; z podpisu: „*reprezentacyjny gmach DOK IV, przebudowany z dawnych koszar rosyjskich w stylu nowoczesnym, obok pięknego gmachu mieszczącego urzędy wojskowe*”
- nr 7, z 17 II, s. 7: grupa uczestników uroczystości z okazji 15-lecia odzyskania przez Polskę dostępu w garnizonie łódzkim; zdjęcie wykonane na ul. św. Jerzego, przed siedzibą DOK IV
- nr 19, z 12 V, s. 2: fotoreportaż (3 zdjęcia) z defilady m.in. pułków stacjonujących w Łodzi z okazji święta 3 Maja przed siedzibą DOK IV przy ul. Jerzego; defiladę przyjmuje wojewoda łódzki – Al. Hauke-Nowakiem i gen. W. Langner (**3.06.1935**)
- nr 26, z 30 VI, s. 4: uroczystość powitania pododdziałów WP z łódzkiego garnizonu powracających do Łodzi po letnich manewrach (**12.06.1935**)
 - jeden z pododdziałów piechoty na ulicach miasta
 - grupa przedstawicieli władz miasta i organizacji społecznych oczekujących na przybycie pododdziałów
- nr 49, z 8 XII, s. 4: podpis pod zdjęciem: „*Popularny bokser polski o wadze średniej łódzianin – Henryk Chmielewski (IKP-Łódź) dopiero ma 21 lat i został powołany do odbycia służby wojskowej. Na zdj. Chmielewski podczas „tradycyjnego” strzyżenia włosów.*”; służbę odbył w

- bale

BIBLIOGRAFIA:

[1] PIÓRO Tadeusz, *Wojsko tańczy. Pierwsze bale w II Rzeczypospolitej*;

[w:] „Polityka”, 29 I 2000, nr 5, ss. 72-73.

1926

- nr 2, z 10 I, s. 4: grupa uczestników balu sylwestrowego w Garnizonowym Kasynie Oficerskim DOK IV; zdjęcie wykonane wg podpisu o 4.00 rano

1927

- nr 9, z 27 II, s. 1: uczestnicy balu karnawałowego korpusu oficerskiego DOK IV w salach hotelu „Grand” (**19.02.1927**)
- s. 3: fotoreportaż z balu:
 - reprezentanci łódzkiej palestry i przemysłu włókienniczego
 - finansjści i przemysłowcy stali
 - sądownictwo i wojskowi
 - prasa i wojskowi
- nr 11, z 13 III, s. 2: bal na pożegnanie karnawału oficerów garnizonu łódzkiego zorganizowany w Garnizonowym Kasynie Oficerskim przy ul. św. Jerzego

1928

- nr 9, z 26 II, s. 2: bal karnawałowy oficerów DOK IV w salach „Grand Hotelu” (**15.02.1928**)

- s. 1: grupa uczestników – wojskowi
- s. 3: = grupa przedstawicieli łódzkiego przemysłu
= grupa zaproszonych gości: Oberfeldowie, Idźkowscy, mecenasowa Stypułkowska, inżynierowa Romanowska

1931

- nr 8, z 22 II, s. 3: karnawałowy bal kostiumowy dla dzieci członków „Rodziny Wojskowej” w salach Garnizonowego Klubu Oficerskiego przy ul. św. Jerzego (15.02.1931)
- s. 4: bal reprezentacyjny oficerów 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich w salach

1933

- nr 7, z 12 II, s. 2: uczestnicy balu karnawałowego członków Związku Oficerów Rezerwy RP w salach Garnizonowego Klubu Oficerskiego przy ul. św. Jerzego (7.02.1933)

1934

- nr 7, z 18 II, s. 3: uczestnicy zabawy karnawałowej urządzonej przez zarząd Grodzki Związku Rezerwistów w sali Państwowej Fabryki Wyrobów Tytoniowych przy ul. M. Kopernika

– ćwiczenia

1927

- nr 33, z 14 VIII, s. 3: grupa oficerów rezerwy z Łodzi podczas ćwiczeń polowych na terenie w Łodzi

1932

- nr 27, z 3 VII, s. 1: uroczystość zakończenia 10-dniowego kursu dla oficerów pożarnictwa powiatu łódzkiego, mającego w temacie m.in. współdziałanie straży pożarnej z wojskiem na wypadek wojny (Rzgów, 24.06.1932; zdj. wykonane przed budynkiem rzgowskiej straży pożarnej).

1934

- nr 39, z 30 IX, s. 6: obiad w polu grupy rezerwistów z Łodzi podczas letnich ćwiczeń

– Dowództwo Okręgu Korpusu Nr IV (DOK IV)

porównaj: OSOBY – **ADAMCZYK** Franciszek (kapelmistrz orkiestry 31 pSK), **ALF-TARCZYŃSKI** Tadeusz (d-ca 10 DP), **ANTON** (por; k-dt IV Miejskiego Urz. WF i PW), **BARANOWSKI** Wiktor (kpt), **BARTOSZKIEWICZ** Wacław (płk), **BENCZER** H..... (miejski komendant Przysposobienia Woskowego), **BERGER** (kpt), **BĘTKOWSKI** Mieczysław (mjr; szef Referatu ds. Bezpieczeństwa), **BIAŁKOWSKI** Seweryn (kpt; adiutant d-cy DOK IV, gen. W. Thommé), **BIEGAŃSKI** Stanisław (płk, d-ca 31 pSK), **BIŁYK** Alfred (mjr), **BOGUSŁAWSKI** Leon (płk), **BOLESŁAWICZ** Marian (płk dypl.; pom. d-cy), **BRATRO** Jan (d-ca 28 pSK), **BRYCKI** Mieczysław (kpt, sędzia), **BURNAGEL** Stanisław (ppłk; Szef Intendentury DOK IV), **CHMIELEWSKI** Henryk (poborowy), **CIEŚLAK** Stefan (mjr, d-ca 28 pSK), **CZARNECKI** T..... (kpt), **CZYHYRIN** Kazimierz (kpt; adiutant gen. Wł. Langnera), **DINDORF-ANKOWICZ** Franciszek (d-ca 10 DP; płk i gen.-bryg.), **DOMASZEWSKI** (oficer młodszy łódzkiego garnizonu), **DOROSZEWSKI** (ppor.), **DUBRAWSKI** (kpt), 4 Dyon Samochodowy), **DUDZIŃSKI** Franciszek (d-ca 28 pSK; 31 pSK), **DZIERŻYŃSKI** Władysław (płk, lekarz), **FIJAŁKOWSKI** (ppor.), **FISZER** (kpt), **FRANK** Oswald (płk, z-ca dow. 10 DP.), **GRABOWY** (por.), **HABINIAK** Aleksander (kpt, 28 pSK), **HARDY** M..... (ppor.; czł. kadry III baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **JABŁOŃSKI** (mjr), **JANCZARZ** Henryk (mjr), **JANOWSKI** (oficer starszy łódzkiego garnizonu), **JASIEWICZ** E..... (płk; kmdt miasta (placu) Łódź), **JASIŃSKI** (płk), **JASIŃSKI** (ppor., czł. komendy 5 baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **JASTRZĘBSKI** Tadeusz (oficer wyższy), **JOST** (Szef Budownictwa DOK IV), **JUNG** Władysław (gen.; d-ca DOK IV; 19... – 13 V 1926), **KAC** Mikołaj (por., d-ca 3 kp, 28 pSK), **KALINOWSKI** (kpt, 28 pSK), **KARSKI** (adiutant gen. Junga), **KOHN** (oficer starszy łódzkiego garnizonu), **KOMOROWSKI** (rotmistrz), **KONARZEWSKI** (ppor.), **KORYTOWSKI** Adam (gen.; z-ca d-cy DOK IV), **KOSSOWSKI** Erwin (ppłk, d-ca 28 pSK), **KRASKA** (kpr; 28 pSK), **KROCHMAŁSKI** J..... (ppor.), **KRUP** (por.), **KOWALCZYK** (ppor., czł. dowództwa 5 baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **KUCHARSKI** Piotr (por.), **KUREK** Karol (płk; kier. Okr. Urzędu WF i PW), **KURYLUK** (mjr WP, kier. Poradni Sportowej w Łodzi), **KUŹNICKI** Stanisław (por.), **LANGNER** Władysław (d-ca DOK IV; VIII 1934–1938), **LECH** (ppor.), **LEDÓCHOWSKI** Ignacy (gen., z-ca d-cy DOK IV), **LITWINOWICZ** Aleksander (gen. bryg.), **de LOMME** (oficer młodszy łódzkiego garnizonu), **LUBAŃSKI** Leonard (płk), **ŁAKIŃSKI** (płk, d-ca 10 pał), **ŁUBNICKI** (por., d-ca 128 Miejskiego Pułku PW), **ŁUKOSIK** Mieczysław (z-ca d-ców 28 i 31 pSK), **MACKIEWICZ** Mieczysław (gen., d-ca,), **MAJKUSIAK** (ppor.; czł. kadry III baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **MAKAREWICZ** (płk), **MAKÓWKA** (ppor.),

MALINOWSKI (kpt), **MAŁACHOWSKI** Stanisław (gen., d-ca DOK IV; 13 V 1926 – VIII 1934), **MARKO** Mieczysław (por.), **MARKS M.** (ppor.), **MARKS** (płk, dr), **MARSZAŁEK** (oficer starszy łódzkiego garnizonu), **MACIEJEWSKI** Bohdan (kpt, 28 pSK), **MICHALAK** (ppor.), **MICHAŁOWSKI** (komendant szp. DOK IV; 1937-1939), **MILCZYŃSKI** (kmdt PW w Łodzi; 193...–1939), **MILLER** Stanisław (gen., d-ca 4 Grupy Artylerii), **MŁODZIANOWSKI** (rtm.), **MORGS T.** (d-ca kp III baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **MYTKIEWICZ** (por., 28 pSK), **NORWID-NEUGEBAUER** Mieczysław (d-ca 28 Pułku), **NOWAK** (por.), **OLESIŃSKI** Walerian (ks. kapelan wojskowy), **OLEDZKI** Wiesław Leon (mjr, sędzia), **ORLOT-LEROCH** Rudolf (mjr), **ORŁOWSKI** Stefan (płk; komendant Kadry Zapasowej DOK IV), **OSIŃSKI** Aleksander (gen.), **OSTANKIEWICZ** (oficer młodszy łódzkiego garnizonu), **OSTAPOWICZ** (kpt; funkc. IV Urz. WF i PW), **OZIEWICZ** Stanisław (28 pSK), **PAWLAK S.** (d-ca III baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **PELC** (płk), **PERESWIET-SOŁTAN** Kazimierz (płk, d-ca 30 pSK), **PETEREK** Edward (kpt-pilot), **PIWOWAR** Jan (mjr; komendant Okręgu IV-Łódź Zw. Strzeleckiego), **PŁOSZEWSKI** (oficer młodszy łódzkiego garnizonu), **POMIANOWSKI** (por.), **PORŃSKI** Antoni (por.), **PRZESMYCKI K.** (ppor., d-ca 5 baonu 128 Miejskiego Pułku PW), **RAKOWSKI** (por., szef sanitarny 30 pSK), **RAPCIUK** (płk, d-ca 7 pał; 1936), **RELISZKO** Jan (ppłk), **RESPONDEK** Wacław (kpt w 27 pSK), **RÖMME** Juliusz (gen.), **RÖMME** Karol (płk), **RUDNICKI** Zygmunt (st. sierżant; 31 pSK), **ROTARSKI** (płk dypl.), **RZESZOWSKI** Aleksander (ppłk, 4 Dyon Samochodowy), **SASS** Bolesław (por. 31 pSK), **SEGDA** (oficer starszy łódzkiego garnizonu), **SĘCZKOWSKI** (kpt), **SOBIESZCZAK** (d-ca 28 pSK), **SOLKA** Wacław (por., ofic. oświatowy szpitala DOK IV), **SKRUTKOWSKI** Jan (d-ca 10 pał; szef artylerii i uzbrojenia DOK IV); **SKWARCZYŃSKI** Stanisław (d-ca bat. w 28 pp), **SPIECHOWSKI** (oficer młodszy łódzkiego garnizonu), **STACHÓRSKI** (adiutant, 31 pSK), **STAROSTA** Zdzisław (żołnierz 28 pSK), **STOŃSKI** Józef (ppor.), **SZANIAWSKI** Stefan (płk), **SZEWczyk** Stanisław (prac. cywilny administracji Wojskowej DOK IV), **SZOR** (.....), **SZTAYFER** (mjr), **ŚWITALSKI** Adam (Szef Sztabu DOK IV), **THOMMÉ** Wiktor (gen. d-ca 1938 – VIII 1939), **TOBACZEWSKI** (oficer starszy łódzkiego garnizonu), **TOPCZEWSKI** Jan (ppłk; 31 pSK), **TROJANOWSKI** Jerzy (ppłk, d-ca 37 pSK; 8 X 1926–31 XII 1929; od 1930 w dow. DOK IV), **TYMIŃSKI** Władysław (por.), **ULATOWSKI** (mjr), **ULRYCH** Juliusz (płk, Szef Wydz. Przystosobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego DOK IV), **UMIASTOWSKI** Roman (z-ca d-cy 28 pSK), **UZNAŃSKI** Ignacy (por.), **VOGEL** Alfred (płk, d-ca 31 pSK), **WADZYŃSKI** Antoni Jerzy (kpt, 28 pSK), **WALAWSKI** Stanisław (płk), **WASZKIEWICZ** (por.), **WERTHEIM** Edward (Szef Sanitarny DOK IV), **WERYŃSKI** Kazimierz (ppłk; z-ca dow. 4 pac (1928-1937); d-ca (1937-1939); **WIĘCKOWSKI** Stanisław (płk, Szef Sanitarny DOK IV), **WITOSZERNIEC** (płk), **ZIELIŃSKI** Stanisław (oficer wyższy), **WILCZYŃSKI-OLSZYNA** Józef (gen., d-ca 10 DP), **WIŚNIEWSKI** Bronisław (restaurator), **WITAKOWSKI** (kpt pilot), **ZABŁOCKI** (mjr, d-ca bat., 28 pSK), **ZAJĄCZKOWSKI** Lucjan (por.), **ZDZIECHOWSKI** Michał (płk, d-ca 10 pał), **ZIENTARSKI-LIZIŃSKI** Jan (z-ca dow. 10 DP), **ZWOLIŃSKI** (mjr)

Dowództwo Okręgu Korpusu Nr IV zostało utworzone w końcu października 1921. Obejmowało obszar prawie w całości województwa łódzkiego oraz część województwa warszawskiego, kieleckiego i śląskiego

BIBLIOGRAFIA:

- [1] JARNO Witold, *Okręg Korpusu Wojska Polskiego Nr IV w Łodzi (1918–1939)*. Łódź 2001.
- [2] KOZŁOWSKI Włodzimierz, *Generałowie–zastępcy dowódców Okręgu Korpusu Nr IV – Łódź w latach 1918–1939. Szkic do portretu zbiorowego*; [w:] „Rocznik Łódzki”, 1998, t. 45, ss. 115–140.
- [3] „Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego”. Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”. Warszawa VII 1928.
- [4] CZERNIELEWSKI Konrad, JARNO Witold, *Garnizon Łódzki Wojska Polskiego 1918-1939*. Toruń 2008.
- [5] RAPIŃSKI Piotr *Lotnictwo Armii „Łódź”*; Łódź 2018.

1925

- nr 29, z 19 VII, s. 1: dowództwo i sztab DOK IV „*in corpore*”
- nr 30, z 26 VII, s. 4: oficerowie sztabu DOK IV przed „Grand Hotelem” w Łodzi w oczekiwaniu na defiladę 31 pp Strzelców Kaniowskich z okazji święta pułkowego
- nr 32 [jest mylnie 31], z 9 VIII [jest mylnie 2.08], s. 3: dowództwo DOK IV na uroczystości otwarcia boiska Wojskowego Klubu Sportowego przy ul. (26.07.1925)

1926

- nr 51, z 19 XII, s. 2: klatki z gołębiami pocztowymi z hodowli DOK IV, wystawione na łódzkiej Wystawie Ptaków i Zwierząt Domowych w parku helenowskim (złoty medal)

1927

- nr 9, z 27 II, s. 1: uczestnicy balu karnawałowego korpusu oficerskiego DOK IV w salach „Grand Hotelu” w Łodzi (19.02.1927)
- s. 3: fotoreportaż z balu:

- reprezentanci łódzkiej palestry i przemysłu włókienniczego
- finansiści i przemysłowcy stali
- sądownictwo i wojskowi
- prasa i wojskowi
- nr 11, z 13 III, s. 1: przedstawiciele dowództwa DOK IV, z gen. S. Małachowskim na czele, na zjeździe Związku Strzeleckiego okręgu łódzkiego (6.03.1927)
- nr 13, z 27 III, s. 2: dowództwo DOK IV na akademii w Łódzkiej Filharmonii z okazji imienin J. Piłsudskiego (19.03.1927)
- nr 19, z 8 V, s. 7: pożegnanie na dworcu Łódź–Fabryczna z-cy dowódcy DOK IV – gen. Ignacego Ledóchowskiego opuszczającego Łódź po przeniesieniu w stan spoczynku
- nr 21, z 22 V, s. 3: fotoreportaż z uroczystości nadania nowego sztandaru 28 pułkowi Strzelców Kaniowskich (15.05.1927)

1928

- nr 9, z 26 II, s. 1: grupa uczestników balu karnawałowego oficerów DOK IV w salach „Grand Hotelu”; w centrum płk (15.02.1928)
 - s. 3: – grupa przedstawicieli łódzkiego przemysłu
 - grupa zaproszonych gości: Oberfeldowie, Idźkowscy, mecenasowa Stypułkowska, inżynierowa Romanowska
- nr 40, z 30 IX, s. 3: generalicja DOK IV i członkowie władz państwowym z wojewodą Jaszczółtem na czele, przyjmujący defiladę pododdziałów 10. dywizji powracających z letnich ćwiczeń (14.09.1928); zdjęcie wykonane przed pałacem J. Heinzla, ul. Piotrkowska 104)

1929

- nr 20, z 19 V, s. 6: fotokopia adresu hołdowniczego DOK IV dla J. Piłsudskiego z okazji imienin marszałka
- nr 35, z 1 IX, s. 7: fotoreportaż z obozu organizacji Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego dla młodzieży łódzkich szkół średnich zorganizowane w przez DOK IV w Rudzie Skierniewickiej (4 zdjęcia)
- nr 45, z 10 XI, s. 3: grupa oficerów łódzkiego garnizonu podczas garnizonowego biegu św. Huberta (3.11.1929)

1930

- nr 35, z 24 VIII, s. 7: fotoreportaż z inspekcji obozu letniego Przynależenia Wojskowego DOK IV przez jego dowództwo, m.in. przez gen. S. Małachowskiego (3 zdjęcia)
 - gen. S. Małachowski
 - grupa uczestników
 - grupa uczestników
- nr 50, z 7 XII, s. 7: budowa bloku mieszkalnego dla oficerów i podoficerów garnizonu łódzkiego przy ul. Jerzego

1931

- nr 15, z 12 IV, s. 1: warta honorowa WP przy wielkanocnym grobie Chrystusa w łódzkiej katedrze

1933

- nr 17, z 23 IV, s. 3: warta honorowa żołnierzy WP przy wielkanocnym grobie Chrystusa w łódzkiej katedrze
- nr 20, z 14 V, s. 8: poczet sztandarowy garnizonu łódzkiego podczas pochodu z okazji święta 3 maja; Plac Wolności
- nr 27, z 2 VII, s. 2: grupa oficerów z dowództwa DOK IV przedstawiana prezydentowi R.P. – I. Mościckiemu przez gen. S. Małachowskiego podczas święta Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego w Spale
- nr 50, z 10 XII,,: przysięga podchorążych łódzkiego garnizonu; w kościele garnizonowym p.w. św. Jerzego
 - zdjęcie wykonane podczas przysięgi
 - defilada podchorążych na ul. Jerzego przed siedzibą Dowództwa DOK IV

1934

- nr 26, z 8 VII, s. 3: uroczystość zakończenia kursu nauki w 6-klasowej szkole średniej dla podoficerów garnizonu łódzkiego, zorganizowanego przez oddz. łódzki Polskiego Białego Krzyża

= Komenda Placu (garnizonu) „Łódź”

porównaj: OSOBY – JASIŃSKI Eugeniusz (szef; 1932–1936)

= Referat ds. Bezpieczeństwa DOK IV

porównaj: OSOBY – BĘTKOWSKI Mieczysław (szef; 1932–1936)

- Duszpasterstwa Wojskowe DOK IV

porównaj: OSOBY – ZIELIŃSKI St..... (Szef Duszpasterstwa)

= katolickie

Katolickim kościołem garnizonowym był kościół p.w. św. Jerzego przy ul. św. Jerzego Takim został po I wojnie światowej. Przed jej wybuchem był prawosławnym kościołem garnizonowym.

1933

- nr 50, z 10 XI, s.: przysięga podchorążych łódzkiego garnizonu
 - zdjęcie wykonane podczas przysięgi w kościele św. Jerzego
 - defilada podchorążych na ul. Jerzego przed siedzibą Dowództwa DOK

IV

= prawosławne

Prawosławnym kościołem garnizonowym był kościół p.w. przy ul. Do I wojny światowej kościołem takim był kościół p.w. przy ul. św. Jerzego. Po jej zakończeniu, od 192.... przekształcony na kościół katolicki o statusie kościoła garnizonowego.

= greko-katolickie

1930

- nr 4, z 27 I,: uroczystość „Święta Jordanu” dla żołnierzy łódzkiego garnizonu tego wyznania na stawie w parku im. księcia J. Poniatowskiego (19.01.1930)
 - s. 1: duchowni greko-katolicy na lodzie zamrożonego stawu
 - s. 3: - przemarsz żołnierzy tego wyznania z chorągwiami kościelnymi ulicami Łodzi na miejsce uroczystości
 - grupa duchownych greko-katolicy biorących udział w uroczystości

- Inspektorat Armii

1931

- nr 22, z 31 V, s. 6: wizytacja „Widzewskiej Manufaktury” przez grupę wyższych oficerów Inspektoratu Armii; towarzyszy im dyrektor i właściciel fabryki – Maks Kon

- Okręgowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego w Łodzi

patrz: URZĘDY – IV Państwowy Okręgowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego w Łodzi

- jednostki

= 10 dywizja piechoty (10 DP; Łódź)

[rozważyć możliwość wprowadzenia podziału IV stopnia dla jednostek wchodzących w skład tej dywizji]

porównaj: OSOBY – DINDORF-ANKOWICZ Franciszek (d-ca, X 1937 – IX 1939), FRANK Oswald (płk, z-ca d-cy dyw.). KUŹNICKI (por.), MŁODZIANOWSKI (rtm.), WILCZYŃSKI-OLSZYNA Józef (gen., d-ca dyw.), PERESWIET-SOŁTAN Kazimierz (płk, d-ca 30 pSK), RAKOWSKI (por., szef sanitarny 30 pSK), SZOR (.....)

Dowództwo mieściło się przy ul. Legionów (róg ul. Jerzego; ob. hotel „Reymont”).

Jednostki 10 DP brały udział w wojnie polsko-radzieckiej 1919–1920, w składzie 28, 29, 30 i 31 pułki Strzelców Kaniowskich (pSK). Po przejściu jesienią 1921 r. WP na organizację pokojową, 10 DP przeorganizowano z systemu brygadowego na trójkowy, w wyniku czego wyłączono z jej składu 29 pSK do nowo formowanej w Kaliszu 25 DP, natomiast zatrzymano w niej 28, 30 i 31 pSK, które stanowiły jej trzon do wybuchu II wojny światowej.

Dowódcy dywizji: Józef Wilczyński-Olszyna (1927–1933), Zientarski-Liziński Jan (z-ca d-cy. dyw.; 1934–1939 – d-ca piechoty dywizyjnej)

W skład dywizji wchodziły: 28, 30, 31 pułki piechoty Strzelców Kaniowskich (pSK).

BIBLIOGRAFIA:

[1] JARNO Witold, 31. pułk Strzelców Kaniowskich w Sieradzu, w latach 1935-1939;

[w:] „Sieradzki Rocznik Muzealny”, Tom 14, 2013, ss. 112 – 126, Sieradz 2013.

1926

- nr 16, z 18 IV: „five o'clock” korpusu oficerskiego dywizji w salach „Grand Hotelu”
 - widok ogólny sali spotkania
 - jak wyżej, inne ujęcie
- nr 18, z 2 V, s. 2: turniej szermierczy o mistrzostwo dywizji
 - grupa sędziów, oficerów dywizji i zawodników
 - zwycięzcy turnieju por. Kuźnicki i sierż. Szor w trakcie walki

1928

- nr 40, z 30 IX, s. 3: powitanie pododdziałów 10. dywizji powracających z letnich ćwiczeń, podczas defilady na ul. Piotrkowskiej (zdjęcie wykonane przed pałacem J. Heinzla); **14.09.1928**
 - generalicja DOK IV, członkowie władz państwowym z wojewodą Jaszczółtem na czele przyjmujący defiladę
 - gen. Józef Wilczyński–Olszyna na czele defilujących pododdziałów **[sprawdzić !]**

1929

- nr 29, z 19 VII, s. 2: uroczystość zakończenie kursu dla analfabetów, żołnierzy służby zasadniczej 31 pSK; świadectwa wręczył d-ca 10 dyw. piechoty, gen. Józef Olszyna–Wilczyński
- nr 39, z 29 IX, s. 3: pododdziały dywizji powracające z letnich ćwiczeń podczas przemarszu ulicami Łodzi
 - jeden z pododdziałów piechoty
 - grupa oficerów na koniach
- nr 40, z 6 X, s. 3: seria zdjęć z letnich ćwiczeń 10 DP
 - gen. Wilczyński–Olszyna (d-ca dyw.) i płk O. Frank (z-ca dow. dyw.) na poligonie
 - patrol sanitarny pod dowództwem por. Rakowskiego, naczelnego lekarza 30 pSK
 - płk Kazimierz Pereswiet–Sołtan, d-ca 30 pSK
 - odpoczywający po kolejnych ćwiczenia oficerowie [prawdopodobnie z 30 pSK – WŻ]
 - dowódca jednego z batalionów [prawdopodobnie z 30 pSK – WŻ] na stanowisku dowodzenia
 - grupa oficerów rezerwy 30 pSK

1933

- nr 27, z 2 VII, s. 2: pododdział kawalerii Przysposobienia Wojskowego pod dowództwem rtm. Młodzianowskiego wchodzący w skład 10 dywizji podczas defilady na święcie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Spale (**25.06.1933**)

= 1. pułk radiotechniczny (.....)

Stacjonował w Łodzi, Zgierzu [wg prof. Kozłowskiego takiej jednostki ani w Łodzi, ani w Zgierzu nie było !!!]

1931

- nr 32, z 9 VIII, s. 6: fotoreportaż ze święta sportowego w pułku (5 zdjęć)

= 1. pułk artylerii ciężkiej (Modlin)

= 4. Grupa Artylerii (Łódź)

porównaj: **OSOBY – MILLER** Stanisław (gen., d-ca; 19... – X 1935)

W jej skład wchodziły: 8 pułk artylerii lekkiej, 1 pułk artylerii ciężkiej i 26 pułk artylerii lekkiej. Dowodził nią, w latach 19... – 31 X 1935, gen. Stanisław Miller.

1933

- nr 27, z 2 VII, s. 4: fotoreportaż z zawodów hippicznych 4 Grupy Artylerii (4 zdjęcia) na stadionie **Wojskowego Klubu Sportowego w Łodzi**

= 4. Dyon Samochodowy (Łódź)

porównaj: **OSOBY – DUBRAWSKI** (kpt, d-ca kp szkolnej Dyonu), **RZESZOWSKI** Aleksander (ppłk, d-ca Dyonu)

Adres: ul. Pomorska

Powstał w listopadzie 1918 r. na bazie sprzętu pozostawionego lub odebranego Niemcom podczas akcji ich rozbrajania. ówczesna nazwa jednostki (do 19.....) „Autonaczelnicwo Generalnego Okręgu Łódzkiego”. Dowódcy: 1) płk Rychter (zm. ok. 1919 r.), 2) por. Aleksander Sztencel (1919 – IX 1920), Henryk Buczyński (IX 1920 – XII 1924), ppłk Aleksander Rzeszowski (XII 1924 – 19.....) [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Specjalny dodatek „Polski Zbrojnej”. Warszawa, VII 1928, s. 10.

1925

- nr 29, z 19 VII, s. 3: kolumna samochodów ciężarowych Dyonu
 - s. 7: drużyna piłki nożnej Dyonu
 - s. 10: – warsztaty Dyonu
 - warsztat i garaż kolumny szkolnej
- nr 35, z 30 VIII, s. 3: samochody Dyonu przed koszarami przy ul. Pomorskiej, odwożące dzieci na stację kolejową

1928

- nr 32, z 5 VIII, s. 3: – komisja egzaminacyjna dla kierowców w sali szkolnej Dyonu w składzie:
 - kpt Dubrawski, ppłk Rzeszowski, przedstawiciel Urzędu Wojewódzkiego – Grzesiowski
 - kolumna szkolna 4 Dyonu przed wymarszem
 - kolumna szkolna 4 Dyonu w szyku jazdy transportowej
 - s. 7: turniej piłkarski żołnierzy 4 Dyonu w parku 3 Maja z okazji święta Dyonu

= 4. pułk artylerii ciężkiej (Łódź)

porównaj: **OSOBY** – **BOGUSŁAWSKI** Leon (płk), **KUCHARSKI** Piotr (por.), **MARKS** Mieczysław (ppor.), **SZANIAWSKI** Stefan (płk d-ca Pułku), **TYMIŃSKI** Władysław (por), **UZNAŃSKI** Ignacy (por.), **WERYŃSKI** Kazimierz (ppłk; z-ca dow. 4 pac (1932-1937); d-ca (1937-1939)), **ZAJĄCZKOWSKI** Lucjan (por.)

Dowództwo Pułku mieściło się przy obecnej ul. 6 Sierpnia (przed wojną nr 84/86). Sam Pułk stacjonował przy tej samej ulicy, nieco dalej w kierunku obecnej al. Włókniarzy (obecnie Garnizonowy Ośrodek Mobilizacyjny).

Sformowany w październiku 1921 r. na podstawie rozkazu Ministra Spraw Wojskowych z dn. 22 VIII 1921 roku. W skład Pułku weszły m.in. 7 i 10 dywizjony artylerii ciężkiej. Święto pułkowe przypadało na dzień 15 maja.

Dowódcy 4 pac, w okresie podległości pod DOK IV (1921 – 1939): płk Witold Konczakowski (17 IX 1921 – 6 II 1925), p/o ppłk dr Stanisław Mańkowski (6 II – 14 IV 1925), płk Witold Konczakowski (14 IV – 20 XI 1925), p/o ppłk dr Stanisław Mańkowski (21 XI – 4 XII 1925), płk Stefan Szaniawski (4 XII 1925 – 4 IV 1929), płk Leon Bogusławski (4 IV 1929 – 17 VI 1937), ppłk Kazimierz Weryński (17 VI 1937 – 29 IV 1939), ppłk dypl. Jan Szewczyk (29 IV – IX 1939) [2].

BIBLIOGRAFIA:

- [1] JARNO Witold, Okręg Korpusu WP nr IV – Łódź. Łódź 2001 s. 367 (spis dowódców 4 pac)
- [2] CZERNIELEWSKI Konrad, JARNO Witold, Garnizon łódzki Wojska Polskiego, 1918–1939. Toruń 2008.
- [3] Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Specjalny dodatek „Polski Zbrojnej”. Warszawa, VII 1928, ss. 8–10 [jeden egzemplarz w BUŁ, sygn. 419757].
- [4] KUPRIANIS Artur, 4. grupa artylerii Łódź, 1926 – 1939. Łódź 2008.
- [5] ZARZYCKI Piotr, 4 Pułk Artylerii Ciężkiej. Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej; Pruszków 1999.

1929

- nr 23, z 9 VI, s. 7: nowa odznaka pułkowa, według projektu por. Stan. Kochanowskiego

1933

- nr 27, z 2 VII, s. 4: por. Władysław Tymiński, zdobywca I nagrody ufundowanej przez korpus oficerski 26 pułku artylerii lekkiej na zawodach jeździeckich 4. Grupy Artylerii.

1935

- nr 7, z 17 II, s. 3: uroczystość zakończenia kolejnego kursu w szkole podoficerskiej 4 pac; absolwenci, kadra pułku
- nr 14, z 7 IV, s. 2: scena z dramatu „Więzień z Magdeburga”kogo ?....., przygotowanego przez żołnierzy Pułku i pokazanego podczas akademii z okazji imienin marsz. J. Piłsudskiego (19.03.1935)
- nr 17, z 28 IV, s. 2: uroczystość poświęcenia pokarmów żołnierskich z okazji świąt wielkanocnych; zdjęcie wykonane w świetlicy żołnierskiej; w podpisie mylnie: „10 pac.”

= 4. sk szw. tab (!?)

- [4. szkolny szwadron taborów ?]
- 4. szwadron taborów – ten sam ???

porównaj: **OSOBY** – **NOWOTNY** Albin (d-ca)

= 4. szwadron taborów (Łódź)

- porównaj: 4.sk. szw. tab – ten sam ????

1927

- nr 16, z 16 IV, s. 3: bankiet pożegnalny dla oficerów szwadronu odchodzących do innych jednostek (26.03.1927)

= 7. pułk artylerii lekkiej (Częstochowa)

porównaj **OSOBY** – **KOWALEWSKI** Aleksander (d-ca pułku), **RAPCIUCH** (d-ca pułku)

Jednostka wchodząca w skład DOK IV. Stacjonowała w Częstochowie. Powstała na bazie ludzi i sprzętu byłej armii austriackiej stacjonujących w okolicach Ołomuńca. Sformowany w listopadzie 1918 r. w Warszawie przez płk Dzier(s ?)ławskiego. W maju 1919 r. dowództwo pułku i pułk zostały przeniesione do Częstochowy [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Specjalny dodatek „Polski Zbrojnej”. Warszawa, VII 1928.

= 8. pułk artylerii lekkiej (Płock)

porównaj: **OSOBY** – **CZERWIŃSKI** Wacław (ppor)

Jednostka wchodziła w skład DOK IV. Stacjonowała w Płocku.

1933

- nr 27, z 2 VII, s. 4: ppor. Wacław Czerwiński na zawodach jeździeckich 4 Grupy Artylerii, na których zdobył IV nagrodę indywidualną

= 10 pułk artylerii lekkiej (Łódź)

porównaj: **OSOBY** – **BARANOWSKI** Wiktor (kpt), **ŁAKIŃSKI** (płk, d-ca pułku; 1936),

NOWAK

Roman Adam (por.), **ORLOT-LEROCH** Rudolf (kpt, mjr), **SKRUTKOWSKI** Jan (płk, d-ca; 1920–1921); **WASZKIEWICZ** (por.),

ZDZIECHOWSKI

Michał (płk, d-ca)

Sformowany w 1919 r. w Łodzi z części oficerów i żołnierzy I dyonu 4 dywizji gen. Żeligowskiego. Walczył w wojnie polsko-radzieckiej. Stacjonował w Łodzi, w koszarach przy ul. Święto pułkowe: maja.

1927

- nr 11, z 13 III, s. 3: oddział pułkowej straży pożarnej „in corpore” wraz ze swoim dowódcą – por. Waszkiewiczem; zdjęcie wykonane na terenie koszar
- nr 43, z 23 X, s. 6: puchar przechodni ufundowany przez oficerów rezerwy Pułku (w październiku 1927 r.) dla oficera 10 pal, zwycięzcy w zawodach jeździeckich rozgrywanych podczas święta pułkowego. Na zdjęciu puchar wraz z dyplomem intencyjnym

1928

- nr 20, z 13 V, s. 8: puchar przechodni dla zwycięzcy w pułkowych zawodach jeździeckich zdobyty po raz pierwszy przez kpt Wiktora Baranowskiego (6.05.1928)
- nr 21, z 20 V, s. 7: fotoreportaż ze święta pułkowego
 - oficerowie, uczestnicy zawodów jeździeckich
 - trybuna sędziowska zawodów jeździeckich
 - pokaz wyszkolenia bojowego
 - uroczystość święta pułku na pl. Hallera
- nr 29, z 15 VII, s. 3: zawody pływackie oficerów 10 pal na stawach Stefańskiego w Rudzie Pabianickiej

1929

- nr 5, z 2 II, s. 3: uroczystość przekazania Pułkowi (??) srebrnych trąbek sygnałowych ufundowanych przez Magistrat m. Łodzi (styczeń 1929)

1930

- nr 6, z 9 II, s. 7: szkolenie artyleryjskie uczniów łódzkich szkół średnich w ramach Przystosowania Wojskowego, w koszarach 10 pal

- grupa uczniów przy koniach
- przy działach **jednej z** baterii **z kompanii** dowodzonej przez mjr Rudolfa Orłota–Lerocha

1935

- nr 46, z 17 XI, s. 4: świetlica żołnierska w 10 pal pod opieką Polskiego Białego Krzyża

= 18 pułk piechoty (Skierniewice)

porównaj: **OSOBY** – **ALF-TARCZYŃSKI** Tadeusz (d-ca)

W II poł. lat 20-tych XX w. jednostką dowodził ppłk Tadeusz Alf–Tarczyński.

1925

- nr 40, z 4 X, s. 6: nauka pływania plutonu pionierów **[zwiadowców ?]** 18 pp.

= 22. pułk piechoty (**Łódź**)

1932

- nr 1, z 3 I, s. 6: pułkowa drużyna piłki nożnej „in corpore”, która weszła do ligi piłkarskich rozgrywek w Polsce
- nr 21, z 22 V, s. 6: jak wyżej; inne ujęcie **[sprawdzić czy jest to samo zdjęcie ?]**

= 26. pułk artylerii lekkiej (Skierniewice)

1933

- nr 27, z 2 VII, s. 4: por. Władysław Tymiński (1 pac), zdobywca I nagrody ufundowanej przez korpus oficerski 26 pułku artylerii lekkiej na zawodach jeździeckich 4. Grupy Artylerii.

= 27. pułk piechoty (Częstochowa)

porównaj: **OSOBY** – **RESPONDEK** Wacław (kpt)

Sformowany 11.11.1918 r. na bazie pododdziałów Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) działających na terenie powiatów częstochowskiego i wieluńskiego.

Pierwszym dowódcą pułku został mianowany płk Bokszczanin. Brał udział w wojnie polsko–sowieckiej 1919–1920. W kwietniu 1920 r. osiada w garnizonie w Częstochowie [1].

BIBLIOGRAFIA:

- [1] „Życie wojska DOK IV i samorządu Łódzkiego”, W-wa 1928, ss. 17–18

– 28 pułk piechoty Strzelców Kaniowskich (28 pSK; „Dzieci Łodzi”)

porównaj: – **OSOBY** – **BRATRO** Jan (d-ca pułku, 19...–19...), **CIEŚLAK** Stefan (d-ca pułku, 19...–19...), **DUDZIŃSKI** Franciszek (d-ca pułku, 19...–19...), **GRZYMAŁA-PĘCZKOWSKI** Benedykt (ppor.), **HABINIAK** Aleksander (kpt), **JASIŃSKI** (płk), **KAC** Mikołaj (por., d-ca 3 kp karabinów maszyn.), **KALINOWSKI** (kpt), **KOSSOWSKI** Erwin (ppłk, d-ca pułku, 19...–19...), **KRASKA** (kpr), **LALICZYŃSKI** Bronisław (d-ca; 21 II 1938–20 III 1939), **ŁUKOSKI** Mieczysław (z-ca d-cy), **MACIEJEWSKI** Bohdan (kpt), **MYTKIEWICZ** (por.), **NORWID-NEUGEBAUER** Mieczysław (d-ca Pułku, 1921-1924), **OLESIŃSKI** (ks. kapelan), **OZIEWICZOWA** (żona d-cy pułku), **POGONOWSKI** Stefan (d-ca I bat.), **SKWARCZYŃSKI** Stanisław (d-ca bat.), **SOBIESZCZAK** (d-ca pułku, VIII 1920–192...), **STAROSTA** Zdzisław (szereg.), **UMIĄSTOWSKI** Roman (z-ca d-cy pułku), **WADZYŃSKI** Antoni Jerzy (kpt), **ZABŁOCKI** (d-ca bat.)

– **TABLICE** – pamiątkowe – Sztandaru 28 pp Strzelców Kaniowskich

– **WOJSKO** – jednostki – Łódzki Baon Strzelców – 128 Miejski Pułk Przysposobienia Wojskowego – Obwód Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego 28 pułku piechoty
– Kasyna

Powstał 3 VI 1919 r., we wsi Pałahicze na Wołyniu, z połączenia 13 pułku strzeleckiego z 4 Dywizji Strzelców gen. Lucjana Żeligowskiego i 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich (pSK) w składzie 10 DP.

13 pułk sformowano 1 XII 1918 r. w Odessie natomiast 28 (pSK) w **Łodzi**, w listopadzie 1918 r., z ochotników zgłaszających się do rozbrojenia Niemców. 28 pSK oficjalnie nosił miano pułku „Strzelców Kaniowskich”, ale nieoficjalnie nazywano go pułkiem „Dzieci Łodzi”.

28 pSK w składzie 10 DP brał udział w wojnie polsko–radzieckiej 1919–1920. Po przejściu jesienią 1921 r. WP na organizację pokojową, 10 DP przeorganizowano z systemu brygadowego na trójkowy, w wyniku czego wyłączono z jej składu 29 pSK do nowo formowanej w Kaliszu 25 DP, natomiast zatrzymano w niej 28, 30 i 31 pSK, które stanowiły jej trzon do wybuchu II wojny światowej.

W dniu 15 V 1927 r., na gmachu łódzkiego Magistratu przy Placu Wolności 14 została odsłonięta tablica pamiątkowa z okazji uroczystości wręczenia pułkowi sztandaru.
W Łodzi koszary pułku położone były przy ul. gen. L. Żeligowskiego **oraz przy ul. Leszno 9.**

BIBLIOGRAFIA:

- [1] [zarys dziejów pułku + foto portretowe d-cy Pułku – płk Stanisława Oziewiczza]; [w:] Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Specjalny dodatek „Polski Zbrojnej”. Warszawa, VII 1928, ss. 20-21 [w Łodzi egz. tylko w B-ce Uniwersyteckiej oraz zbiorach Muzeum Tradycji Niepodległościowych].
- [2] ZABOROWSKI Wacław, *Zarys historii pułków polskich, 1918–1920. 28 pułk Strzelców Kaniowskich.* Warszawa 1928.
- [3] JARNO Witold, *Strzelcy Kaniowscy w latach 1919–1939.* Łódź
- [4] *Wychowanie fizyczne i przysposobienie wojskowe na terenie obwodu PW 28 pSK (pułku Strzelców Kaniowskich); [w:] „Kurier Łódzki”, 19 III 1935, nr 77, s. 6*

1925

- nr 29, z 19 VII, s. 4: – budynek koszar pułkowych (koszary im. J. Piłsudskiego) na rogu ulic Śródmiejskiej i Żeligowskiego
 - msza połowa pułku na poligonie w Raduczu
 - sztandar 28 pSK (avers)
- s. 7: – Sekcja lekkoatletyczna pułkowego klubu sportowego „*in corpore*” (zdjęcie z 1922 r.)
 - mistrzowska [w ramach pułku, Łodzi ?] (na 1921 r.) drużyna piłki nożnej pułkowego klubu sportowego

1926

- nr 21, z 23 V, s. 3: demonstracja **poparcia dla J. Piłsudskiego** członków Związku Strzeleckiego, POW i Związku Legionistów pod koszarami 28 pSK
- nr 46, z 14 XI, s. 7: – wejście główne do koszar przy ul. L. Żeligowskiego
 - awers **starego** sztandaru Pułku
- nr 48, z 28 XI, s. 1: uroczystość nadania władzom Łodzi odznaki pułkowej właśnie ustanowionej; zdjęcie wykonane w sali posiedzeń Rady Miejskiej przy ul. Pomorskiej (**14.11.1926**)

1927

- nr 21, z 22 V, s. 1 uroczystość nadania nowego sztandaru Pułkowi z udziałem Prezydenta RP – Ignacego Mościckiego (Plac Dąbrowskiego, **15.05.1927**)
- s. 2: Prezydent na raucie w salach łódzkiej Filharmonii z okazji wręczenia sztandaru pułkowi
- s. 3: fotoreportaż z uroczystości nadania Pułkowi nowego sztandaru
 - brama honorowa i kompania honorowa wystawiona przez Pułk na granicy miasta w oczekiwaniu na przyjazd Prezydenta
 - ołtarz mszy połowej na Placu Dąbrowskiego
 - moment „wbijania gwoździ” w drzewce sztandaru; widoczna jedna ze stron sztandaru
 - Prezydent na obiedzie żołnierskim w restauracji „Tivoli”
 - grupa generalicji polskiej zaproszonej na uroczystość w czasie mszy na pl. J. Dąbrowskiego

1928

- nr 47, z 18 XI, s. 3: pododdziały 28 i 31 pułków piechoty na uroczystej mszy w czasie święta 11 Listopada przed łódzką katedrą

1929

- nr 15, z 14 IV, s. 6: pododdział **kpt** Antoniego Jerzego Wadzyńskiego podczas wiosennej akcji ochrony mostów w Sieradzu
- nr 47, z 17 XI, s. 7: Zdzisław Starosta, żołnierz 28 pp, zdobywca I nagrody w biegu przełajowym na 4,5 km, zorganizowanym przez Łódzki Klub Sportowy na zakończenie sezonu lekkoatletycznego w Łodzi 1928/1929

1931

- nr 8, z 22 II, s. 4: bal reprezentacyjny oficerów 28 pSK w salach
- nr 12, z 22 III, s. 2: grupa szeregowców po zakończeniu przeszkolenia w 3 kp karabinów maszynowych Pułku, odchodzących do Korpusu Obrony Pogranicza wraz z kadrą kursu: m.in. d-cą batalionu – mjr Zabłockim i d-cą 3 kompanii – por. Mikołajem Kacem
- nr 13, z 29 III, s. 3: drużyny 28 pSK biorące udział w dorocznym łódzkim „Marszu Strzeleckim”
 - jedna z drużyn wymaszerowuje na trasę (zwyciężyła)
 - pododdziały kolarskie Pułku zabezpieczające trasę „Marszu”

1933

- nr 3, z 15 I, s. 3: uczestnicy uroczystości otwarcia garnizonowego Kasyna Podoficerskiego w

koszarach Pułku przy ul. Leszno 9

- nr 16, z 15 IV, s. 2: grupa oficerów Pułku na uroczystości pożegnania kpt Aleks. Habiniaka, komendanta obwodowego Przynsposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego 28 pp, odchodzącego do Warszawy; zdjęcie wykonane w salach garnizonowego Klubu Oficerskiego
- nr 27, z 2 VII, s. 5: uroczystość zakończenia „przymusowego kursu nauczania” zorganizowanego dla żołnierzy służby zasadniczej przez dowództwo Pułku przy pomocy odd. Łódzkiego Polskiego Białego Krzyża; na zdjęciu d-ca Pułku – i nauczycielki PBK na tym kursie

1934

- nr 48, z 2 XII, s. 4: inż. Jan Kunstman, dyrektor Państwowej Szkoły Przemysłowo-Technicznej w Łodzi, odznaczony Oficerskim Krzyżem Pułkowym 28 pSK; zdjęcie portretowe

1935

- nr 3, z 20 I, s. 4: – zdjęcia kaprała Kraski
 - grupa członków Polskiego Białego Krzyża, organizatorek „choinki” dla żołnierzy 28 pułku; zdjęcie wykonane w świetlicy żołnierskiej
 - „opłatek” dla oficerów, podoficerów i szeregowych 28 pułku; uroczystość prowadzi ks.
- nr 25, z 23 VI, s. 3: grupa peowiaków-Łódzian na przyspieszonym kursie podoficerskim Łódzkiego Baonu Strzelców z którego powstał 28 Pułk (**listopad 1918 r.**)
- nr 46, z 17 XI, s. 4: biblioteka i czytelnia żołnierska w 28 pp pod opieką Polskiego Białego Krzyża

== Obwód Przynsposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich

porównaj: – **OSOBY** – **HABINIAK** Aleksander (kpt; komendant), **STAWICKI** (kpt; komendant)
– **POCZTA** – Poczta Przynsposobienia Wojskowe
– **WOJSKO** – jednostki – 128 Miejski Pułk Przynsposobienia Wojskowego

= 29 pułk piechoty (29 pSK; Łódź – Kalisz)

Powstał z połączenia 14 15 pułku strzeleckiego z 4 dywizji gen. Lucjana Żeligowskiego i kaliskiego 29 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich (pSK) -- 3 VI 1919 r., we wsi Pałahicze na Wołyniu, w składzie 10 DP i przez kolejne dwa lata brał w jej składzie udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

13 pułk sformowano 1 XII 1918 r. w Odessie natomiast 28 (pSK) w Łodzi, w listopadzie 1918 r., z ochotników zgłaszających się do rozbrojenia Niemców.

Po przejściu jesienią 1921 r. WP na organizację pokojową 10 DP przeorganizowano z systemu brygadowego na trójkowy w wyniku czego 29 pSK wydzielono z 10 DP i włączono do nowo formowanej w Kaliszu 25 DP.

1928

- nr 48, z 25 XI, s. 3: apel poległych żołnierzy Pułku; moment odczytywania nazwisk s. 7: odczyt płk Juliusza Ulrycha (Szef Wydz. Przynsposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego DOK IV podczas akademii w Pułku z okazji 10-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości

= 30 pułk piechoty Strzelców Kaniowskich (30 pSK; Warszawa)

porównaj: **OSOBY** – **PERESWIET-SOŁTAN** Kazimierz (płk, d-ca pułku), **RAKOWSKI** (por., szef sanitarny pułku)

Wchodził w skład 10. dywizji piechoty, ale stacjonował w Warszawie. Sformowany w Łowiczu jako 30 pułk piechoty Ziemi Łowickiej 11 XI 1918 roku. Po połączeniu 4 DP gen. Żeligowskiego z jednostkami łódzkiej 10 DP zmianie uległa nazwa pułku na 30 pSK. Od 16 VI 1919 brał udział (w składzie 10 DO) w walkach z Ukraińcami na terenie Małopolski Wschodniej. Po bitwie pod Radzyminem i Sokolem skończył swój szlak bojowy. 2 II 1921 r. w Kobryniu otrzymał sztandar od mieszkańców Warszawy.

W dniu 11 VII 1924 r. przeniesiony do Warszawy, do koszar w gwardii z czasów Księstwa Warszawskiego w Cytadeli Warszawskiej[1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] [zarys dziejów pułku + foto portretowe d-cy Pułku – płk Stefana Wyspiańskiego]; [w:] Życie wojska DOK IV i Samorządu Łódzkiego. Specjalny dodatek do „Polski Zbrojnej”. Warszawa, VII 1928, ss. 21-22 [w Łodzi egz. tylko w B-ce Uniwersyteckiej oraz zbiorach Muzeum Tradycji Niepodległościowych].

1929

- nr 40, z 6 X, s. 3: seria zdjęć z letnich ćwiczeń 10. dywizji na poligonie w

- patrol sanitarny pod dowództwem por. Rakowskiego, naczelnego lekarza 30 pSK
- płk Kazimierz Pereswiet–Sołtan, d-ca 30 pSK
- odpoczywający po kolejnych ćwiczenia oficerowie [prawdopodobnie z 30 pp – WŻ]
- dowódca jednego z batalionów [prawdopodobnie z 30 pp – WŻ] na stanowisku dowodzenia
- grupa oficerów rezerwy 30 pSK

– 31. pułk Strzelców Kaniowskich (31 pSK), Sieradz

porównaj: **OSOBY** – **ADAMCZYK** Franciszek (kapelmistrz orkiestry pułkowej), **BIEGAŃSKI** Stanisław (płk, d-ca 31 pSK), **DUDZIŃSKI** Franciszek (płk. dypl.; d-ca pułku, 15 X 1929–17 I 1936), **GOŚCIEWICZ** Bolesław (kpt), **ŁUKOSIK** Mieczysław (ppłk, z-ca d-cy pułku, 22 III 1932-10 II 1936), **OLCZYK** (por.), **RUDNICKI** Zygmunt (st. sierż.), **SASS** Bolesław (por.), **STACHÓRSKI** (adiutant), **SZOT** (ppłk, d-ca pułku), **TOPCZEWSKI** Jan (ppłk), **VOGEL** Alfred (płk, d-ca pułku 192.... - 1929), **WALTER** Jan (kapelmistrz orkiestry pułkowej, 1932–1938)

Adres (koszary): Łódź, ul. 11 Listopada 62 (do 18 X 1935); Sieradz, ul. (ob. Wojska Polskiego; 19 X 1935 – I batalion i od IX/X 1937 – II batalion).

Pułk ze składu 10 DP. Powstał pod koniec 1918 r. w Sokołowie, z połączenia dwóch jednostek: 15 pułku strzelców 4 Dywizji Strzelców gen. L. Żeligowskiego i wrocławskiego 31 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich.

Pierwszym dowódcą Pułku został mianowany ppłk Wojciech Gromczyński. W składzie 10 DP wziął udział w obronie Mińska i Warszawy w 1920 roku.

Po przejściu jesienią 1921 r. WP na organizację pokojową, 10 DP przeorganizowano z systemu brygadowego na trójkowy, w wyniku czego wyłączono z niej 29 pSK do nowo formowanej w Kaliszu 25 DP, natomiast zatrzymano 28, 30 i 31 pSK.

W połowie 1921 r. 31 pSK przybywa do Łodzi. W tym czasie dowódca Pułku był kpt Mikołaj Bottuć. W dniu 27 II 1927 r. Pułk otrzymał na uroczystości w Zgierzu nowy sztandar z rąk gen. L. Żeligowskiego, ofiarowany przez mieszkańców powiatu łódzkiego[2].

W dniu 6 VI 1932 r. w łódzkich koszarach pułkowych uruchomiono radiowy radiowęzeł o zasięgu do 120 m., który służył z jednej strony celom szkolenia radiotelegrafistów, z drugiej sygnał był przesyłany do radioodbiornika w świetlicy żołnierskiej [5].

Władze Zgierza oraz Sieradza starały się, aby Pułk stacjonował w ich mieście. Wygrał ją Sieradz. Na mocy decyzji Min. Spraw Wojskowych w dniu 30 V 1933 został podpisany pomiędzy burmistrzem Sieradza a Szefostwem Budownictwa DOK IV protokół w sprawie przeniesienia 31 pSK do tego miasta. Przewidywał sprzedaż ziemi miejskiej potrzebnej do budowy koszar ziemi i podarowanie przez miasto gruntu pod garnizonowy plac ćwiczeń.

Po zrealizowaniu tych inwestycji rozpoczęło się, od I batalionu, przenoszenie Pułku do Sieradza. I batalion przybył, uroczystie witany w dniu 19 X 1935. II batalion przybył w dniach 20-23 IV 1938. Odtąd pozostały w Łodzi III bat. był nazywany „batalionem wydzielonym 31 pSK”. Do wybuchu II w. św. nie udało się go przenieść do Sieradza.

Wraz z przybyciem II bat. do Sieradza przeniosło się dowództwo Pułku, którego dowódca został równocześnie dowodzącym garnizonem sieradzkim.

Święto pułkowe: 14 lipca, na pamiątkę połączenia w 1919 r. 31 p. piechoty z 15 p. strzelców w 31 pSK.

W okresie sieradzkim dowódcami Pułku byli: płk dypl. F. Dudziński (15 X 1929 – 17 I 1936), ppłk dypl. Jan Ciastoń (17 I – XI 1937), płk dypl. Stanisław Biegański (17 lub 19 lub 21 II 1938 – 30 VIII 1939), ppłk Wincenty Wnuk (30 VIII – kon. 1939).

Jeszcze przed wybuchem II wojny św. pierwszorzutowe pododdziały 31 pSK do 27 sierpnia opuściły sieradzkie koszary i zajęły pozycje na linii rz. Warty wyznaczonej do obrony przez 10 DP. Na ich miejsce formowane zaczęły być kolejne pododdziały zapasowe, które ostatecznie opuściły Sieradz ok. 5 września i z tą datą zakończyły się dzieje tego pułku w tym mieście.

W październiku 2015 r., podczas prac wykopaliskowych w okolicy Mnichowa k. Sieradza (prawy brzeg Warty) zostały odnalezione szczątki Teofila JURKA, żołnierza 31 pSK, poległego w tym rejonie [9].

W 2010 r. wyburzono pod apartamentowiec pułkowe koszary przy ul Legionów („Za kilka miesięcy nie będzie już śladu po starych koszarach wojskowych u zbiegu ulic S. Pogonowskiego i Legionów. Wszyscy przyznają, że stuletni budynek nie miał wartości architektonicznej, ale trochę żał tradycji 31 Pułku Strzelców Kaniowskich, który stacjonował tu przed wojną.” [6].

BIBLIOGRAFIA:

- [1] *Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Specjalny dodatek „Polski Zbrojnej”*; Warszawa, VII 1928, ss. 23–25.
- [2] *Jednodniówka z okazji wręczenia chorągwi 31 pułkowi Strzelców Kaniowskich przez obywateli powiatu łódzkiego w dniu 27 lutego 1927 roku w Zgierzu, wydana przez oficerów i podoficerów 31 pułku Strzelców Kaniowskich. Do druku przygotował LIBERT Feliks*. Łódź 1927, ss. 71 [BUŁ, sygn. 254 889]
- [3] JARNO Witold, *Strzelcy Kaniowscy w latach 1919–1939*. Łódź
- [4] JARNO Witold, *Okręg Korpusu Wojska Polskiego Nr IV Łódź, 1918–1939*. Łódź 2001
- [5] *Rozgłośnia radiowa 31 Strzelców Kaniowskich. Przebieg uroczystości otwarcia i uruchomienia stacji;* [w:] „Kurier Łódzki”, 7 VI 1932, nr 1932, s. 7.
- [6] GRONCZEWSKA Anna, *Pożegnanie z koszarami*; [w:] „Kocham Łódź” (dodatek do „Polska. Dziennik Łódzki”), 2 VII 2010, nr 84, s. 4
- [7] JARNO Witold, *31 pułk Strzelców Kaniowskich w Sieradzu, w latach 1935-1939*; [w:] „Sieradzki Rocznik

Muzealny", Tom 14, 2013, ss. 112 – 126, Sieradz 2013.

[8] [akta 31 pSK], Centr. Archiwum Wojskowe, akta 31 pSK, sygn. 1.320.31.

[9] Paweł Gołąb, *Jest rodzina ekshumowanego żołnierza* (dot. szer. Teofila Jurka, ur. 1910); [w:] „Polska. Dziennik Łódzki”, wyd. A, 21 VIII 2015, nr 246, s. 8.

[10] CZERNIELEWSKI Konrad, JARNO Witold, *Garnizon Łódzki Wojska Polskiego w latach 1918-1939*. Toruń 2008.

1925

- nr 29, z 19 VII, s. 2: **zdi. portretowe** gen. Lucjana Żeligowskiego, który gościł w na święcie pułku (**15.07.1925**)
 - s. 3: – pożegnanie rezerwistów 31 pSK dziedzińcu koszar w Łodzi
 - s. 4: – kompania rekrucka przed koszarami
 - minister spraw wojskowych – gen. W. Sikorski salutuje sztandar Pułku
- nr 30, z 26 VII, s. 4: – przedstawiciele władz Łodzi i dowództwa DOK IV przed „Grand Hotelem” w Łodzi w oczekiwaniu na defiladę 31 pSK z okazji święta pułkowego (14 lipca)
 - pododdziały 31 pSK przygotowane do defilady; zdjęcie wykonane na ul. Piotrkowskiej, przed katedrą)
- nr 34, z 23 VIII, s. 4: defilada z okazji święta pułkowego; prowadzi ją ppłk. Alfred Vogel, d-ca Pułku; zdjęcie wykonane przed „Grand Hotelem”

1927

- nr 10, z 6 III, s. 1: uroczystość wręczenia sztandaru Pułkowi ufundowanego przez mieszkańców powiatu łódzkiego, Zgierz, pl. (**27.02.1927**)
 - s. 2: jak wyżej, moment składania przysięgi na sztandar przez żołnierzy 31 pSK
- nr 26, z 26 VI, s. 3: pułkowe zawody sportowe; konkurencja „bieg szturmowy”; plac. gen J. Hallera (**14.06.1927**)

1928

- nr 20, z 22 IV, s. 1: członkowie komitetu organizacyjnego świąt wielkanocnych dla żołnierzy 31 pSK wraz z dowództwem i żołnierzami Pułku; zdjęcie wykonane na terenie koszar
- nr 20, z 13 V, s. 1: poczet sztandarowy Pułku podczas nabożeństwa przed łódzką katedrą z okazji święta 3 Maja
- nr 41, z 7 X, s. 3: uroczystość wręczenia sztandaru Pułkowi (Zgierz, **27.02.1927**)
- nr 47, z 18 XI s. 3: pododdziały 28 i 31 pSK na uroczystej mszy w czasie święta 11 Listopada przed łódzką katedrą (**10.11.1928**)

1929

- nr 28, z 14 VII, s. 7: – grupa żołnierzy służby zasadniczej w bibliotece pułkowej
 - jak wyżej, w świetlicy
 - widok ogólny świetlicy pułkowej
 - uroczystość zakończenia kursu dla analfabetów, żołnierzy służby zasadniczej 31 pSK; świadectwa wręczył d-ca 10 DP, gen. Józef Olszyna–Wilczyński

1931

- nr 7, z 15 II, s. 3: *dancing–bridge* oficerów 31 pSK w salach Garnizonowego Klubu Oficerskiego przy ul. św. Jerzego
- nr 30, z 26 VII, s. 3: gen. S. Małachowski – d-ca DOK IV dokonuje przeglądu pododdziałów Pułku z okazji święta pułkowego (**14.07.1931**)

1932

- nr 24, z 12 VI, s. 5: uczestnicy uroczystości uruchomienia pułkowej rozgłośni radiowej (właściwie był to radiowęzeł radiowy o zasięgu do 120 m. dla celów szkolenia radiotelegrafistów); **6.06.1932**
- nr 41, z 8 X, s. 1: – korpus oficerski Pułku „*in corpore*” wraz z d-cą Pułku – płk Franciszkiem Dudzińskim na czele
 - korpus podoficerski „*in corpore*”
- nr 42, z 15 X,: połączona uroczystość poświęcenia sztandarów oddziałów łódzkich Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny i Związku Rezerwistów z udziałem pododdziałów 31 pSK (**8.10.1933**, pl. gen. J. Hallera)
 - s. 1: – fragment mszy polowej (kazanie)
 - trybuna honorowa podczas defilady
 - s. 2: – wieczorny apel poległych w przeddzień **święta pułkowego 31 pSK** (?) (**uroczystości ?**); **7.10.1933**
 - s. 3: wieczorny apel poległych; przemawia d-ca Pułku – płk F. Dudziński

== orkiestra 31 pułku

porównaj: **OSOBY** – **ADAMCZYK** Franciszek (kapelmistrz; do XII 1931), **WALTER** Jan (kapelmistrz; 1932–luty 1938)

1932

– nr 33, z 14 VIII, s. 2: zespół orkiestry „in corpore” w strojach galowych i z instrumentami

1933

– nr 13, z 26 III, s. 3: orkiestra „in corpore” na pl. Wolności, podczas święta obchodu imienin J. Piłsudskiego

1935

– nr 10, z 10 III, s. 3: członkowie orkiestry w gronie junaków III baonu 128 Miejskiego Pułku Przysposobienia Wojskowego na ich wieczornicy w Szkole Powszechnej nr 56, przy ul. Wspólnej 5/7 gdzie grali

= 37. pułk piechoty (Kutno i częściowo Łęczyca)

porównaj: **OSOBY** – **GAJEWSKI** Z..... (por.), **TROJANOWSKI** Jerzy (ppłk dr, d-ca pułku 8 X 1926–31 XII 1929), **UMIASTOWSKI** Roman(d-ca pułku 3 IX 1937–31 VIII 1939)

Pierwotna nazwa: **37 pułk piechoty Ziemi Łęczyckiej**. W tym czasie miejscem stacjonowania było i Kutno i Łęczyca. Od 28 IV 1921 r. tylko Kutno, ale w Łęczycy pozostał III batalion, który po przewrocie majowym został stamtąd zabrany. Od 12 IV 1937 **zmiana nazwy na: 37 Łęczycki Pułk Piechoty im. ks. Józefa Poniatowskiego [2]**. Święto pułkowe 9 września (na pamiątkę walki pod Rohatynem w 1920 r.). Od 1934 r. zmiana na 26 maja (na pamiątkę walki pod Żukowem, stoczonej przez pułk 1920 r.).

W dniu VI 1933 r. prez. RP Ign. Mościcki wręczył na rynku łęczyckim Pułkowi sztandar [7]. W tym czasie dowódcą Pułku był płk dypl. Józef Sas-Hoszowski.

Pułk stacjonował w Kutnie i częściowo w Łęczycy. Tu stacjonował III Samodzielny Batalion, który po przewrocie majowym w 1926 został zlikwidowany w odwecie za to, że poparł legalny Rząd Polski.

Najwięcej pamiątek po tym Pułku znajduje się w muzeum w Kutnie. Mniej w muzeum w Łęczycy.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] STASIAK Krzysztof, *Z dziejów 37 Łęczyckiego pułku piechoty im. księcia Józefa Poniatowskiego w latach 1918–1939*. Część I. [w:] „Kutnowskie Zeszyty Regionalne”, tom IV, R. 2000, ss. 231–258.
- [2] „Dziennik Rozkazów MSW, nr 4, z 12 IV 1937 r.
- [3] *Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego*. Dodatek specjalny „Polski Zbrojnej”. Warszawa VII 1928, ss. 30–31.
- [4] KUKUŁA P.A., *Piechurzy kutnowskiego pułku*. Łódź 1977.
(beletrystyka historyczna; b. żołnierza 37 pp)
- [5] *37 pułk piechoty*. [w:] WALCZAK Eugeniusz, *Zarys historii wojennej pułków polskich w kampanii wrześniowej*; Warszawa 1991, s. 42.
kampanii wrześniowej. Warszawa 1991, ss.
- [6] *37 Łęczycki pułk piechoty im. ks. Józefa Poniatowskiego*. Wyd. II. Warszawa 1937.
- [7] Nar. Arch. Cyfrowe (NAC): zdjęcia z wręczenia pułkowi sztandaru (np.[. sygn. 1–W–1229–3, 4.

= 74. pułk piechoty (Lubliniec)

1933

– nr 28, z 9 VII, s. 3: zwycięska drużyna z 74 pp w dorocznym marszu „Szlakiem Legionów w 1914 r.” na trasie Łódź – Piotrków (6.08.1933); zdjęcie wykonane na ulicach Rudy Pabianickiej

= 82. pułk piechoty (Brześć n. Bugiem)

porównaj: **OSOBY** – **STAROSTA** Zdzisław (żołnierz służby zasadniczej)

= 128. Miejski Pułk Przysposobienia Wojskowego

porównaj: – **KOŁA** – Koło Przyjaciół [danego] baonu

– **OSOBY** – **ŁUBNICKI** Józef (por.; d-ca pułku), **ROSZKOWSKI**
(kapelan pułku), **ULRYCH** Juliusz (płk, Szef Wyd. PWiWF DOK IV)

– **WOJSKO** – jednostki – 10 dywizja piechoty – 28 pułk piechoty – Obwód Przysposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich

Powstał Posiadał w swoim składzie pięć batalionów. Kapelanem pułku był ks dr Roszkowski.

1932

– nr 24, z 12 VI, s. 4: uroczystość zakończenia roku szkolenia w 128 Miejskim Pułku Przysposobienia Wojskowego w sali Teatru Popularnego w Łodzi (ul. Ogrodowa 18); widok ogólny sali

1934

– nr 11, z 18 III, s. 3: członkowie dowództwa Pułku na uroczystości pożegnania ppor. H. Pierzchowskiego, d-cy VI [6] baonu 128 Miejskiego Pułku Przysposobienia

- Wojskowego w Łodzi odchodzącego na inne stanowisko (**11.03.1934**; Klub Garnizonowy w Łodzi)
- nr 13, z 31 III, s. 3: korpus oficerski Pułku zebrany w Kasynie Oficerskim na imieninach dowódcy – por. J. Łubnickiego

== I (1) baon im. A. Mickiewicza

porównaj: – KOŁA – Koło Przyjaciół I baonu im. A. Mickiewicza

1934

- nr 4, z 28 I, s. 5: „opłatek” zorganizowany przez Koło Przyjaciół I Baonu w sali gimnastycznej Szkoły Powszechnej Nr 1 im. A. Mickiewicza (Nowo-Targowa 24) dla żołnierzy I baonu

== III (3) baon im. gen. Jaxy–Rożena

porównaj: – KOŁA – Koło Przyjaciół III baonu im. gen. Jaxy–Rożena

– OSOBY – ADAMCZYKOWA G. (czł. kadry baonu), BRAUN Jan (czł. kadry baonu), HARDY M. (czł. kadry baonu), KMIEĆ

(d-

ca kp III baonu 128 Miejskiego Pułku PW), MAJKUSIAK (członek kadry III baonu), MORGS T. (d-ca komp), OSTROWSKI J. (czł. kadry baonu), PAWLAK S. (d-ca III baonu), WALENS A. (czł. kadry baonu)

1935

- nr 10, z 10 III, s. 3: zdjęcie zbiorowe uczestników wieczornicy zorganizowanej przez Koło Przyjaciół baonu dla jego junaków w sali gimnastycznej

Szkoły

Powszechnej nr 56, przy ul. Wspólnej 5/7

- nr 10, z 10 III, s. 3: zdjęcie zbiorowe uczestników wieczornicy zorganizowanej przez zarząd Koła Przyjaciół III baonu dla jego junaków w sali gimnastycznej Szk. powszechnej nr 30, z udziałem orkiestry dętej

31

pSK (2.03.1935 – według podpisu, ale nad ich głowami jest plansza

z

datami 1918–1934 !!!!)

s. 4: junacy III baonu „in corpore”, w jednej z sal jego siedziby przy ul.

....

== IV (4) baon im. mjr Waleriana Łukasińskiego

porównaj: KOŁA – Koło Przyjaciół IV baonu im. W. Łukasińskiego

Świetlica baonu mieściła się przy ul.

1933

- nr 23, z 4 VI: uroczystość oddania hołdu mjr W. Łukasińskiemu pod jego pomnikiem w Piaskowicach k. Zgierza, zorganizowana przez Koło Przyjaciół IV baonu, z okazji „Święta Sportu i Pieśni” w Zgierzu (**28.05.1933**)

s. 1: uczestnicy uroczystości pod pomnikiem

s. 3: – grupa uczestników uroczystości

– mieszkańcy Zgierza biorący udział w uroczystości

1934

- nr 4, z 28 I, s. 4: „opłatek” w świetlicy IV baonu, zorganizowany przy współpracy Koła Przyjaciół IV baonu

== V (5) baon im. gen. Józefa Olszyny–Wilczyńskiego

porównaj: – KOŁA – Koło Przyjaciół V baonu

– OSOBY – FIJAŁKOWSKI (ppor.), JASIŃSKI (ppor.), MAKÓWKA, MICHALAK K. (ppor.), PRZESMYCKI K. (ppor., d-ca V baonu), WLICZYŃSKI–Olszyna Józef

(gen.)

1933

- nr 7, z 12 II, s. 1: grupa oficerów baonu wśród uczestników akademii w siedzibie Cechu Rzeźniczo–Wędliniarskiego w Łodzi z okazji 70-lecia powstania styczniowego, przygotowanej staraniem 5 baonu 128 Miejskiego Pułku Przystosobienia Wojskowego

- nr 14, z 2 IV, s. 1: uczestnicy akademii z okazji imienin J. Piłsudskiego, zorganizowanej przez dowództwo baonu i Koło Przyjaciół V baonu przy współudziale Miejskiego Seminarium Nauczycielskiego w Łodzi

- s. 3: Rada Nadzorcza i Zarząd Cechu Rzeźniczo-Wędliniarskiego w Łodzi wraz z kompanią reprezentacyjną 5 baonu 128 Miejskiego Pułku Przynależenia Wojskowego ze sztandarem do którego Cech ufundował zwieńczenie drzewca
- nr 18, z 30 IV, s. 4: członkowie Koła Przyjaciół 5 baonu 128 Miejskiego Pułku Przynależenia Wojskowego wraz z dowództwem pułku na wielkanocnym „jajku” w lokalu Cechu Rzeźniczo-Wędliniarskiego w Łodzi, ul. Kopernika 46

1934

- nr 4, z 28 I, s. 1: uroczystość wręczenia dyplomów członkom-założycielom Koła Przyjaciół V baonu (nadanych przez d-cę 10 DP) oraz wręczenia odznak junackich Przynależenia Wojskowego strzelcom baonu za wzorową służbę; widok ogólny zgromadzonych na uroczystości w sali posiedzeń Rady Miejskiej przy ul. Pomorskiej
- nr 25, z 24 VI, s. 4: – uroczystość zakończenia roku szkoleniowego w V baonie; widok ogólny – Zarząd Koła Przyjaciół V baonu oraz kadra instruktorska baonu „*in corpore*”; zdjęcie wykonane z okazji jak wyżej
- nr 43, z 28 X.10, s. 5: uroczystość rozpoczęcia kolejnego roku pracy przez 5 batalion
- nr 47, z 24 XI, s. 2: uroczystość pożegnania gen. Józefa Olszyny-Wilczyńskiego w związku z opuszczeniem Łodzi na inne stanowisko przez młodzież V baonu; w sali Rady Miejskiej przy ul. Pomorskiej

== VI (6) baon

porównaj: – KOŁA – Koło Przyjaciół VI (6) baonu
– OSOBY – PIERZCHOWSKI Henryk (ppor., d-ca baonu)

1934

- nr 1, z 18 III, s. 3: uczestnicy pożegnania ppor. H. Pierzchowskiego, d-cy VI (6) baonu 128 Miejskiego Pułku Przynależenia Wojskowego w Łodzi, odchodzącego na inne stanowisko (11.03.1934)

= [lotnictwo garnizonu łódzkiego]

porównaj: – LOTNISKA – Lublinek
– OSOBY – KROPIŃSKI Adam Bolesław (komendant Lublinka), WITAKOWSKI
(por. lotnictwa)

BIBLIOGRAFIA:

- [1] HANISZEWSKI Edward, Aeroklub Łódzki, 1929–1969. Łódź 1970
[2] (ABO), Zostaną tylko samoloty; [w:] „Dziennik Łódzki”, wyd. A, 29 IX 2003, nr 227, s. 20.

– Rezerwa Konna

1934

- nr 39, z 30 IX, s. 4: pododdział Rezerwy Konnej z Łagiewnik podczas uroczystości odsłonięcia pomnika powstańców 1863 r. na cmentarzu w Dobrej (23.09.1934)

– Kasyna

= Kasyno Podoficerskie 28 pp. Strzelców Kaniowskich

Adres: ul. Leszno 9.

[to było kasyno Pułkowe czy Garnizonowe ??]

W latach 1936 – 1939 mieściło się w b. willi Urbanowskich (kamieniarzy), przy ul. Cmentarnej 7, którą wojsko zakupiło po ich bankructwie i konieczności jej sprzedaży [1].

Otwarte w styczniu 1933 r. w koszarach pułkowych; składało się z czterech sal i holu („łwl”, 1933/3)

BIBLIOGRAFIA:

- [1] DOMINIKOWSKI Jan, Nekropolia Łodzi wielkoprzemysłowej. Łódź 2004, ss. 104 i 156 (przypis 49).

1933

- nr 3, z 15 I, s. 3: grupa uczestników otwarcia Kasyna
– nr 10, z 5 III, s. 5: sala obiadowa

= Kasyno Oficerskie 28 pp. Strzelców Kaniowskich

Adres: ul.

W marcu 1919 r. mieściło się przy ul. Piotrkowskiej 243 (APŁ, akta KEŁ, sygn. 1048, k. 174).

= Garnizonowe Kasyno Oficerskie

Adres: ul. św. Jerzego

1925

– nr 41, z 11 X, s. 9: bankiet z okazji pobytu w Łodzi japońskiego księcia Assaki

1926

- nr 2, z 10 I, s. 4: grupa uczestników balu sylwestrowego; zdjęcie wykonane wg podpisu „o 4.00 rano”
- nr 8, z 21 II, s. 1: „five o'clock” DOK IV; grupa gości z wojewodą łódzkim – Ludwikiem Darowskim na czele
 - s. 2: – grupa gości przy stoliku dowódcy DOK IV – gen. Stanisława Małachowskiego
 - inna grupa gości
- nr 16, z 18 IV, s. 1: członkowie korporacji akademickiej „Ikaria” na swoim spotkaniu salach Kasyna (3.04.1926)

1927

– nr 11, z 13 III, s. 2: bal na pożegnanie karnawału oficerów garnizonu łódzkiego

1928

– nr 9 [winno być 10], z 4 III, s. 3: tzw. „śledź” [wielkanocny] członków „Rodziny Wojskowej” (21.02.1928)

1931

- nr 7, z 15 II, s. 3: „dancing-bridge” oficerów 31 pułku Strzelców Kaniowskich
- nr 8, z 22 II, s. 3: karnawałowy bal kostiumowy dla dzieci członków „Rodziny Wojskowej” (15.02.1931)

1932

- nr 50, z 11 XII, s. 1: fronton wejściowy do Kasyna; przed nim uczestnicy zjazdu komendantów powiatowych „Związku Strzeleckiego”, Okręg łódzki (30.11.1932)
- s. 2: spotkanie kadetów Szkoły Podchorążych w Łodzi po złożeniu przysięgi wojskowej (11.11.1932)

1933

- nr 6, z 5 II, s. 2: uroczystość pożegnania Inspektora Szkolnego ds. wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego z udziałem dowództwa i oficerowie garnizonu łódzkiego – Zofii Wilczyńskiej odchodzącej z Łodzi na inne stanowisko
- nr 7, z 12 II, s. 2: uczestnicy balu karnawałowego członków Związku Oficerów Rezerwy R.P. (7.02.1933)
- nr 16, z 15 IV, s. 2: – uczestnicy posiedzenia Miejskiego Komitetu Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego z okazji pożegnania odchodzącego na inne stanowisko do Warszawy komendanta obwodowego Urzędu WF i PW – kpt Aleksandra Habiniaka
 - jak wyżej; inne ujęcie
- nr 51, z 17 XII, s. 1: zabawa „gwiazdkowa” dla dzieci rodzin wojskowych, zorganizowanej przez „Rodzinę Wojskową” (6.12.1933)

1934

- nr 11, z 18 III, s. 3: uczestnicy pożegnania ppor. Henryka Pierzchowskiego, d-cy VI [6] baonu 128 Miejskiego Pułku Przysposobienia Wojskowego w Łodzi odchodzącego na inne stanowisko (11.03.1934; na drzwiach widać zawiadomienie o jakiejś wystawie w salach Kasyna)
- nr 41, z 14 X, s. 1: zdjęcie zbiorowe oficerów DOK IV z okazji uroczystości pożegnania odchodzącego w stan spoczynku gen. S. Małachowskiego; zdjęcie wykonane przed wejściem do kasyna oficerskiego

1935

- nr 5, z 2 II, s. 2: spotkanie organizacyjno-propagandowe przedstawicieli różnych władz i organizacji łódzkich współpracujących z Przysposobieniem Wojskowym; obecnie m.in. gen. Józef Olszyna-Wilczyński i komisarz m. Łodzi inż. Wacław Wojewódzki (25.01.1935; Klub Oficerski DOK IV)

= Garnizonowe Ognisko Podoficerskie

Adres: ul. Mielczarskiego 35

Do sprawdzenia: kasyno czy „Ognisko” (tak jest w podpisie w „ŁwI”, 1937, nr 15, s.) !!!!

- orkiestry wojskowe

=

- „Rodzina Wojskowa”, oddział łódzki

porównaj: – **OSOBY** – **BALCERZAKOWA** I..... (działaczka), **BENCZER** (kpt WP, (działacz), **BOLESŁAWOWICZOWA** (działaczka), **BRATROWA** (działaczka), **GAŁĄŻKOWA** (działaczka), **HABERLINGOWA** (działaczka), **JABŁOŃSKA** (działaczka), **STANASZKOWA** (przew. Sekcji Opieki Społ.), **TOPCZEWSKA** (działaczka),
– **PRZEDSZKOLA** – Koła „Rodziny Wojskowej”
– **SZKOŁY** – powszechne – „Rodziny Wojskowej”

Organizacja powstała w 192... roku. Oddział łódzki1925 roku. Naczelną ideą jej powstania była idea samopomocy, co wynikało z trudnych warunków bytowania rodzin wojskowych w korpusach do oficerów wyższych, bowiem wymogi służby nie pozwalały na dodatkowe zarabianie.

W 1927 r. z inicjatywy członkini – Jadwigi Kownackiej, powstał Fundusz Samopomocy Rodziny Wojskowej z którego miano opłacać m.in. leczenie członków rodzin, zawodowe kształcenie kobiet, opiekę nad sierotami wojskowymi, poprawę sanitarnego stanu mieszkań, rozwój sieci przedszkoli „Rodziny”, ufundowanie sanatorium i letnisk dla dzieci wojskowych, szkołę średnią dla córek wojskowych czy burs gimnazjalnych.

BIBLIOGRAFIA:

[1] [NN], *Dziesięciolecie Rodziny Wojskowej w Łodzi. Program uroczystości w dn. 3 maja;* [w:] „Kurier Łódzki”, 27 I 1935, nr 27, s. 13.

1928

– **nr 9** [winno być 10], z 4 III, s. 3: tzw. „śledzik [wielkanocny]” członków „Rodziny Wojskowej” w Garnizonowym Kasynie Oficerskim DOK IV przy ul. św. Jerzego (**21.02.1928**)

1931

– **nr 8**, z 22 II, s. 3: karnawałowy bal kostiumowy dla dzieci członków „Rodziny Wojskowej” w salach Garnizonowego Klubu Oficerskiego przy ul. św. Jerzego (**15.02.1931**)

1933

– **nr 51**, z 17 II, s. 1: zabawa „gwiazdkowa” dla dzieci rodzin wojskowych, zorganizowana przez „Rodzinę Wojskową”, w salach Garnizonowego Klubu Oficerskiego przy ul. św. Jerzego (**6.12.1933**)

= Sekcja Opieki Społecznej

porównaj: **OSOBY** – **STANASZKOWA**?... (przewodnicząca)

- Sport (w DOK IV)

porównaj: **WOJSKO** – Wojskowy Klub Sportowy

W sporcie wojskowym pierwszoplanowe miejsce zajmowały sporty przydatne w szkoleniu wojskowym: szermierka, jeździectwo, strzelectwo. Wojskową odmianą szermierki, uprawianą tylko przed kadre podoficerską, był fechtunek bronią długą. Szermierka była zarezerwowana tylko dla oficerów wyższych i młodszych.

= ogólne

1931

– **nr 32**, z 9 VIII, s. 6: fotoreportaż ze święta sportowego 1. pułk radiotechnicznego (5 zdjęć)

= jeździectwo

porównaj: – **KLUBY** – sportowe – Łódzki Klub Jazdy Konnej
– **WOJSKO** – ujeżdżalnie

1927

– **nr 43**, z 23 X, s. 6: puchar przechodni ufundowany przez oficerów rezerwy 10 pułku artylerii lekkiej (w październiku 1927 r.) dla oficera tej jednostki, zwycięzcy w zawodach jeździeckich rozgrywanych podczas święta pułkowego. Na

zdjęciu puchar wraz z dyplomem intencyjnym

1928

- nr 20, z 13 V, s. 8: puchar przechodni dla zwycięzcy w pułkowych zawodach jeździeckich zdobyty po raz pierwszy przez kpt Wiktora Baranowskiego (**6.05.1928**)
- nr 21, z 20 V, s. 7: fotoreportaż ze święta pułkowego
 - oficerowie, uczestnicy zawodów jeździeckich
 - trybuna sędziowska zawodów jeździeckich

1929

- nr 45, z 10 XI, s. 3: grupa oficerów łódzkiego garnizonu podczas biegu św. Huberta (**3.11.1929**)

1933

- nr 27, z 2 VII, s. 4: fotoreportaż z zawodów hippicznych 4 Grupy Artylerii (4 zdjęcia) na stadionie **Wojskowego Klubu Sportowego w Łodzi**

= kolarstwo

porównaj: **OSOBY – RESPONDEK** Wacław (kpt w 27 pp)

1934

- nr 28, z 15 VII, s. 2: grupa uczestników rowerowego obozu wędrownego żołnierzy DOK IV po 3-tygodniowym rajdzie po Polsce pod kierownictwem kpt Wacława Respondka; zdjęcie „in corpore” pod pomnikiem T. Kościuszki na pl. Wolności

= lekka atletyka

1925

- nr 29, z 19 VII, s. 7: Sekcja lekkoatletyczna pułkowego klubu 28 pułku piechoty Strzelców Kaniowskich klubu sportowego „in corpore” (**zdj. z 1922**)

1929

- nr 47, z 17 XI, s. 7: Zdzisław Starosta, żołnierz 28 pSK, zdobywca I nagrody w biegu przełajowym na 4,5 km, zorganizowanym przez Łódzki Klub Sportowy na zakończenie sezonu lekkoatletycznego w Łodzi 1928/1929

= piłka nożna

1925

- nr 29, z 19 VII, s. 7: – drużyna piłki nożnej 4 Dyonu Samochodowego
 - mistrzowska **[w ramach pułku, Łodzi ?]** (na 1921 r.) drużyna piłki nożnej pułkowego klubu sportowego (28 pułk piechoty Strzelców Kaniowskich)

1928

- nr 32, z 5 VIII, s. 7: turniej piłkarski żołnierzy 4 Dyonu Samochodowego w parku 3 Maja **z okazji święta Dyonu**

1932

- nr 1, z 3 I, s. 6: pułkowa drużyna piłki nożnej 22 pułku piechoty „in corpore”, która weszła do ligi piłkarskich rozgrywek w Polsce
- nr 21, z 22 V, s. 6: jak wyżej; inne ujęcie **[sprawdzić czy jest to to samo zdjęcie ?]**

= pływanie

1928

- nr 29, z 15 VII, s. 3: zawody pływackie oficerów 10 pal na stawach Stefańskiego w Rudzie Pabianickiej

= strzelectwo

porównaj: **WOJSKO** – Strzelnica wojskowa

1929

- nr 42, z 20 X, s. 6: uroczystość rozdania nagród w okręgowym konkursie strzeleckim z udziałem dowództwa DOK IV, w tym gen. S. Małachowskiego

= szachy

1935

- nr 9, z 3 III, s. 6: uczestnicy turnieju szachowego dla żołnierzy, zorganizowanego przez oddz.

łódzki Polskiego Białego Krzyża; zdjęcie wykonane w świetlicy żołnierskiej
.....jednostka ??.....

= szermierka

1926

- nr 18, z 2 V, s. 2: turniej szermierczy o mistrzostwo 10 dywizji piechoty
 - grupa sędziów, oficerów dywizji i zawodników
 - zwycięzcy turnieju por. Kuźnicki i sierż. Szor w trakcie walki

1930

- nr 11, z 16 III, s. 1: fotoreportaż (5 zdjęć) z turnieju szermierczego o mistrzostwo DOK IV okazji otwarcia szermierczego łódzkiego (?) sezonu sportowego

1931

- nr 6, z 8 II, s. 4: kierownictwo mistrzostw DOK IV w szermierce w grupie podoficerskiej (Szombatelli, Szor, por. Kuźnicki, sierż. Rudnicki)

1933

- nr 10, z 5 III, s. 5: uczestnicy mistrzostw szermierczych DOK IV: zawodnicy, organizatorzy, sędziowie

1934

- nr 9, z 4 III,: mistrzostwa szermiercze DOK IV
 - s. 2: grupa wyższych oficerów garnizonu łódzkiego uczestników mistrzostw (Segda, Marszałek, Tobaczewski, Kohn, Janowski)
 - s. 4: grupa młodszych oficerów (Spiechowski, Płoszewski, Ostankiewicz, de Lomme, Domaszewski)
 - s. 6: – grupa podoficerów, fehmistrzów **bronią długą**
 - zwycięzcy w klasyfikacji generalnej w grupie oficerskiej: por. Bolesław B. Sass z 31 pułku Strzelców Kaniowskich (mistrz) i por. Mytkiewicz z 28 pSK (v-ce mistrz)
 - s. 7: zwycięzca w turnieju fehmistrzów **bronią długą**, rozegranego w ramach mistrzostw szermierczych DOK IV – st. sierż. Rudnicki. Na zdjęciu z pucharem im. gen. S. Małachowskiego, zdobytym na własność, po ośmiu latach posiadania tytułu mistrzowskiego w fechtunku w DOK IV

– Straż Pożarna (wojskowa)

= przy 10 pułku artylerii lekkiej

1927

- nr 11, z 13 III, s. 3: oddział pułkowej straży pożarnej „in corpore” wraz ze swoim dowódcą – por. Waszkiewiczem.

– Strzelnica garnizonowa (Stara Mania)

Przed I wojna światową łódzki garnizon miał strzelnicę na tzw. „starej Mani”, w pobliżu szosy konstantynowskiej. Kulochwył znajdował się po jej zachodniej stronie. Las ją otaczający został wycięty przez okoliczną ludność na opał w 1915 roku.

W okresie rewolucji 1905-1907 wykonywano na niej wyroki śmierci na jej uczestnikach. Tu też ich chowano. Według oficjalnych danych 115 osób, w tym straconych na szubienicy w więzieniu przy ul. Gdańskiej 13.

Po wojnie, w miarę powiększania się łódzkiego garnizonu strzelnica coraz bardziej nie wystarczała, zwłaszcza, że korzystała z niej też łódzka policja oraz miejscowe organizacje paramilitarne. W związku z tym w 1923 r. Ministerstwo Spraw Wojskowych nakazało budowę nowej strzelnicy, ale władze Łodzi, w związku z planami utworzenia w tej okolicy dużego parku (obecny park im. J. Piłsudskiego), nie wyraziły na to zgody. Zaproponowały na ten cel – wraz z terenem poligonu – kilka innych lokalizacji w pobliżu, których dowództwo DOK IV nie przyjęło. Ostatecznie władze miasta zaproponowały przejęty niedawno za długi majątek Biedermannów na Brusie.

Koncepcję tę udało się zrealizować dopiero w końcu lat 20. XX w., po przekazaniu na ten cel z kasy miasta 15 tys. złotych. W r. 1928 nazwa „strzelnica na Mani” padła po raz ostatni, z okazji zorganizowanych tam zawodów strzeleckich Obwodowego Komitetu Związku Strzeleckiego w Łodzi.

Nowa strzelnica „na Brusie” została oddana do użytku najpóźniej w 1929 r., bo według podpisu pod zdjęciem w „Łodzi w Ilustracji” (z 1930 r., nr 20, s. 4) odbyły się tam „zawody (...) na terenie nowo wybudowanej strzelnicy wojskowej”). Strzelnica ta – i poligon – funkcjonowała tam do 199... roku.

W latach 1922, 1926 i 1927 przeprowadzono na terenie strzelnicy „na Mani” ekshumacje szczątków 68 osób, które pochowano pod odsłoniętym 1 maja 1923 pomnikiem „Kolumna Rewolucjonistów” [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] WYSTOP Jacek, *Strzelnica*; [w:] „Niedziela”, 15 X 2015, nr ..., s.

1927

- nr 26, z 26 VI, s. 3: doroczne ćwiczenia w strzelaniu dla oficerów łódzkiej policji na strzelnicy garnizonowej DOK IV; dwa zdjęcia uczestników ćwiczenia na tle kulochwytu

– Strzelnica garnizonowa (Brus)

Przed I wojną światową łódzki garnizon miał strzelnicę na tzw. „starej Mani”, w pobliżu szosy konstantynowskiej. Kulochwyty znajdował się po jej zachodniej stronie. Las ją otaczający został wycięty przez okoliczną ludność na opał w 1915 roku.

W okresie rewolucji 1905-1907 wykonywano na niej wyroki śmierci na jej uczestnikach. Tu też ich chowano. Według oficjalnych danych 115 osób, w tym straconych na szubienicy w więzieniu przy ul. Gdańskiej 13.

Po wojnie, w miarę powiększania się łódzkiego garnizonu strzelnica coraz bardziej nie wystarczała, zwłaszcza, że korzystała z niej też łódzka policja oraz miejscowe organizacje paramilitarne. W związku z tym w 1923 r. Ministerstwo Spraw Wojskowych nakazało budowę nowej strzelnicy, ale władze Łodzi, w związku z planami utworzenia w tej okolicy dużego parku (obecny park im. J. Piłsudskiego), nie wyraziły na to zgody. Zaproponowały na ten cel – wraz z terenem poligonu – kilka innych lokalizacji w pobliżu, których dowództwo DOK IV nie przyjęło. Ostatecznie władze miasta zaproponowały przejęty niedawno za długi majątek Biedermannów na Brusie.

Koncepcję tę udało się zrealizować dopiero w końcu lat 20. XX w., po przekazaniu na ten cel z kasy miasta 15 tys. złotych. W r. 1928 nazwa „strzelnica na Mani” padła po raz ostatni, z okazji zorganizowanych tam zawodów strzeleckich Obwodowego Komitetu Związku Strzeleckiego w Łodzi.

Nowa strzelnica „na Brusie” została oddana do użytku najpóźniej w 1929 r., bo według podpisu pod zdjęciem w „Łodzi w Ilustracji” (z 1930 r., nr 20, s. 4) odbyły się tam „zawody (...) na terenie nowo wybudowanej strzelnicy wojskowej”. Strzelnica ta – i poligon – funkcjonowała tam do 199... roku.

W latach 1922, 1926 i 1927 przeprowadzono na terenie strzelnicy „na Mani” ekshumacje szczątków 68 osób, które pochowano pod odsłoniętym 1 maja 1923 pomnikiem „Kolumna Rewolucjonistów” [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] WYSTOP Jacek, *Strzelnica*; [w:] „Niedziela”, 15 X 2015, nr, s.

1930

- nr 20, z 11 V, s. ..4...: zawody strzeleckie Hufców Szkolnych Przystosowania Wojskowego z okazji poświęcenia pierwszego sztandaru hufców
 - stanowiska strzeleckie
 - grupa uczestników zawodów przy tarczach

– Służby uzupełniające (poborowa i remontu)

– Komisje Uzupełnień

++ Powiatowa Komisja Uzupełnień Łódź–Miasto

Adres: ul. H. Sienkiewicza (1926); ul. J. Kilińskiego 70 (1939)

1926

- nr 21, z 23 V, s. 3: demonstracja członków Związku Strzeleckiego, Polskiej Organizacji Wojskowej i Związku Legionistów przed siedzibą Komisji (w związku z tzw. „przewrotem majowym”)
- nr 26, z 27 VI, s. 3: członkowie Komisji w trakcie poboru rocznika 1905.

++ Powiatowa Komisja Uzupełnień Łódź–Miasto II

porównaj: OSOBY – BALSEWICZ Jan (ppłk, komendant)

Adres:

1932

- nr 50, z 11 XII, s. 6: personel wojskowy i cywilny Komisji „in corpore”; zdj. wykonane z okazji odejścia jej Komendanta – ppłk – Balsewicza

– Służby zaopatrujące (budownictwa, intendenty, łączności, saperska i uzbrojenia)

= Budownictwo

porównaj: OSOBY – JOST (Szef)

= Intendentura

porównaj: – **OSOBY** – **BURNAGEL** Stanisław (ppłk; Szef, I.1933– VI.1938), **HISZPAŃSKI** Michał (ppłk, Szef, 1928–III.1929), **POMIANOWSKI** (komendanta Kadry Zapasowej Składnicy Mobilizacyjnej)

BIBLIOGRAFIA:

[1] JARNO Witold, Okręg Korpusu Wojska Polskiego Nr IV Łódź, 1918–1939. Łódź 2001, ss. 177–182.

1934

– nr 42, z 21 X, s. 4: uczestnicy kursu dla oficerów rezerwy intendentury „*in corpore*”

= Składnica Materiału Intendenckiego Nr 4 w Łodzi

porównaj: **POMIANOWSKI** (por.; komendant Kadry Zapasowej)

Powstała w 1929 roku Składała się z zarządcy, kancelarii, referatu administracyjnego oraz odbiorczego, rachuby (rachunkowości), magazynu, piekarni i kary zapasowej służby intendentury. Mieściła się przy ul.

Na terenie DOK IV Szefostwu Intendentury podlegały trzy Składnice Materiału Intendenckiego (łącznie było ich 24): Nr 4 w Łodzi, Nr 16 w Skierniewicach i Nr 17 w Częstochowie.

BIBLIOGRAFIA:

[1] JARNO Witold, Okręg Korpusu Wojska Polskiego Nr IV Łódź, 1918–1939. Łódź 2001, ss. 181–182.

1934

– nr 35, z 2 IX, s. 3: uczestnicy ćwiczeń podoficerów kadry zapasowej przy Składnicy Materiałów Intendentury w Łodzi (1–27.08.1934)

– Służby medyczne (zdrowia i weterynarii)

= Sanitarne

porównaj: – **OSOBY** – **ARCTOWA** Hermina (żona szefa sanit. DOK IV), **WIĘCKOWSKI** Stanisław (Szef)
– **WOJSKO** – Szpitale wojskowe DOK IV

BIBLIOGRAFIA:

[1] hasło „*Jakub Arct*” na Wikipedii

[2] hasło „*Stanisław Więckowski*” na Wikipedii

= Weterynarii

– Służby transportowe (samochodowa i taborowa)

– Inne służby (duszpasterska, sprawiedliwości i żandarmerii)

= Duszpasterstwo DOK IV

patrz: **WOJSKO** – Duszpasterstwo Wojskowe DOK IV

= Żandarmeria Wojskowa DOK IV

patrz: **ŻANDARMERIA WOJSKOWA DOK IV**

– Szefostwa

= Artylerii i Uzbrojenia

porównaj: **OSOBY** – **MILLER** Stanisław (gen. d-ca 4 Grupy Artylerii)

tu ???

= Wydział Przynależenia Wojskowego i Wychowania Fizycznego DOK IV

porównaj: **OSOBY** – **ULRYCH** Juliusz (płk, Szef)

– Szkoły

= Szkoła Podoficerska DOK IV

Adres:

1932

– nr 50, z 11 XII, s. 2: spotkanie kadetów Szkoły Podchorążych w Łodzi z okazji święta 11 Listopada i złożenia przysięgi wojskowej (11.11.1932)

s. 4: przysięga kadetów przy Płytcie Nieznanego Żołnierza w Łodzi (11.11.1932)

= Szkoła Podoficerska 4 pac

1935

– nr 7, z 17 II, s. 3: uroczystość zakończenia kolejnego kursu podoficerskiego; absolwenci, kadra oficerska

– Szpitale DOK IV

= Szpital Okręgowy w Łodzi, im. gen. bryg. dr med. Felicjana Sławoj-Składkowskiego

porównaj: – **OSOBY** – **DZIERŻYŃSKI** Władysław (płk, lekarz), **MICHAŁOWSKI** (komendant szp.; 1937-1939), **ORŁOWSKI** Stefan (płk dr; komendant Kadry Zapasowej 4. Szp. Okręgowego), **SOLKA** Waław (por., ofic. oświatowy), **STANČZAK** Stanisław (p.o. kontraktowy ordynator Oddz. Wewnętrzny), **STARZYŃSKI** Artur (komendant; 192...-VI 1921)

– **SZPITALE** – Szpital Miejski im. św. Antoniego

Adres: ul. S. Żeromskiego 113.

Powstał na terenie byłego Szpitala Rosyjskiego Czerwonego Krzyża (uruchomionego w maju 1897 r.). Podówczas było to kilka drewnianych osobnych pawilonów, rozrzuconych po zadrzewionym terenie.

Tuż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, z dniem 1 VI 1919 r., na mocy umowy z Karolem Scheiblerem, jun., szpital uzyskał (w formie dzierżawy) oddział chirurgiczny w przedwojennym szpitalu fabrycznym zakładów scheiblerowskich przy ul. Przędzalnianej 75 (dziś Milionowa 14). Oddział działał w tym miejscu do czasu oddania do użytku nowego gmachu przy ul. S. Żeromskiego.

Poświęcenie kamienia węgielnego pod budowę nowego budynku szpitala wojskowego DOK IV w Łodzi miało miejsce IX 1935 roku. Powstał na miejscu wyburzonych pawilonów rosyjskiego szpitala wojskowego. Uroczystość oddania do użytku miała miejsce 19 IX 1937 roku. Otrzymał wówczas, jako patrona, imię gen. bryg. dr med. Felicjana Sławoj-Składkowskiego, ówczesnego premiera RP i ministra spraw wewnętrznych. W tym momencie jego komendantem został mianowany płk Michałowski, który pozostał na tym stanowisku do **rozpoczęcia okupacji niemieckiej w Łodzi**.

Budynek autorstwa warszawskiego architekta - Stanisława Odyńca-Dobrowolskiego (1899-1968).

W uroczystości nie uczestniczył gen. Składkowski, natomiast ze znamienitszych gości przybyli: gen. bryg. Aleksander Litwinowicz – II v-ce minister spraw wojskowych; szef Administracji Armii, gen. bryg. Stanisław Rouppert – szef departamentu w ministerstwie spraw wojskowych, przew. Komisji Lekarskiej Rady Naukowej Wychowania Fizycznego, czł. Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego, Stanisław Gall – bp pomocniczy warszawski, gen. Władysław Langner – d-ca DOK IV, bp Włodzimierz Jasiński – ordynariusz diecezji łódzkiej, Mikołaj Godlewski – prez. Łodzi i Stefan Wendorff – v-ce wojewoda łódzki.

Posiadał oddziały: wewnętrzny, chirurgiczny, ginekologiczno-położniczy, oczny (okulistyczny), neurologiczny, psychiatryczny, uszny (otolaryngologiczny) i skórno-wenerologiczny (ul. Łomżyńska 2). Natomiast szpital scheiblerowski przy ul. Milionowej z dniem 2 VIII 1937 r. przejęty w dzierżawę władze Łodzi, które 1 X 1937 r. uruchomiły tu Publiczny Szpital Miejski im. św. Antoniego.

W 1943 r. Niemcy wybudowali na jego dziedziniec boczną tramwajową dla wjazdu tramwajowych pociągów sanitarnych.

Obecnie, w 2017 r., to Uniwersytecki Szpital Kliniczny im. Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi.

BIBLIOGRAFIA:

[1] Dziennik Zarządu m. Łodzi, 1937, nr 10, s. 707.

[2] FELCHNER Andrzej, *Służba zdrowia WP (od jesieni 1918 do mobilizacji w 1939 r.)*, cz. II, **Łódź**

[3] *Szpital im dr Karola Jonschera w Łodzi. Rok założenia 1884*; [w:] „Biuletyn Informacyjny” [pod red. dr Aleksandra Niewodniczego]. Łódź 2005.

[4] *Najwspanialszy szpital w Polsce otwarty został w dniu wczorajszym w Łodzi. Wiceminister spraw wojskowych i generalicja na uroczystości*; [w:] „Kurier Łódzki”, 20 IX 1937, nr, s.

[5] *Otwarcie szpitala wojskowego im. gen. Sławoj-Składkowskiego*; [w:] „Głos Poranny”, 21 IX 1937, nr 260, s. 7 [foto z podpisem informującym o otwarciu szpitala; grupa uczestników przed wejściem głównym do Szpitala]

[6] JĘDRZEJCZAK Agnieszka, *Szukają starych zdjęć szpitala*; [w:] „Kocham Łódź: (dod. do „Polska. Dziennik Łódzki”), 2 VI 2017, nr 440, s. 6 (gromadzenie dokumentacji ikonograficznej do albumu foto z okazji 80. lecia szpitala)

1937

– nr 39, z 26 IX, s. 3: fotoreportaż z uroczystości uruchomienia Szpitala (19.09.1937)

– raport komendanta szpitala, płk Michałowskiego, generałowi (prawdopodobnie) Al. Litwinowiczowi, na rozpoczęcie uroczystości poświęcenia i otwarcia Szpitala

–
–
–

= Szpital Okręgowy DOK IV, oddział chirurgiczny

porównaj: – **SZPITALE** – Szpital Miejski im. św. Antoniego (1937–1939)

Adres: ul. Przędzalniana 75 (dziś ul. Milionowa 14; szpital im dr K. Jonschera).

Pierwotnie szpital fabryczny zakładów scheiblerowskich w Łodzi. Po zakończeniu okupacji niemieckiej, z dniem 1 VI 1919 r., na mocy umowy z Karolem Scheiblerem, jun., został wydzierżawiony Wojsku Polskiemu i stał się filią, ze specjalnością chirurgiczną Szpitala Garnizonowego w Łodzi, mieszczącego się przy ul. S. Żeromskiego 113 (4-ty Szpital Okręgowy DOK IV). Po wybudowaniu nowego gmachu szpitala garnizonowego – również przy ul. S. Żeromskiego 113 – wojsko opuszcza ten szpital. W dniu 2 VIII 1937 r. szpital przejmują w dzierżawę władze Łodzi. Z dniem 1 X 1937 r. rozpoczął tu działalność Publiczny Szpital Miejski im. św. Antoniego.

BIBLIOGRAFIA:

[1] *Szpital im dr Karola Jonschera w Łodzi. Rok założenia 1884. „Biuletyn Informacyjny”* [pod red. dr Aleksandra Niewodniczego]. Łódź 2005 r.

++ Kompania Szkolna Szpitala Okręgowego DOK IV

1934

– nr 9, z 4 III, s. 3: żołnierze Kompanii Szkolnej podczas zwiedzania drukarni „Kuriera Łódzkiego”; zdjęcie wykonane na tle maszyny rotacyjnej

– Ujeżdżalnie

== pułku artylerii

Adres:

1934

– nr 5, z 4 II, s. 4: grupa członków Łódzkiego Klubu Jazdy Konnej na treningu prowadzonym przez płk Karola Rómmla

– Wojskowy Klub Sportowy

Adres: 6 Sierpnia...

Posiadał swój stadion przy ul. 6 Sierpnia., oddany do użytku 26 lipca 1925 roku.

1935

– nr 45, z 10 XI, s. 3: zarząd Wojskowego Klubu Sportowego „*in corpore*” w czasie spotkania pożegnalnego spotkania z gen. Stanisławem Millerem

= stadion

vel IV Dowództwa Okręgu Korpusu

Adres: ul. 6 Sierpnia.

Oddany do użytku 26 VII 1925 roku.

BIBLIOGRAFIA:

[1] *Życie wojska DOK IV i Samorządu łódzkiego. Specjalny dodatek „Polski Zbrojnej”*. Warszawa, VII 1928, s. 5 (widok ogólny boiska i trybuny honorowej).

1925

– nr 32 [jest mylnie 31], z 9 VIII [jest mylnie 2.08], s. 3: fotoreportaż z otwarcia (26.07.1925)
– goście na trybunie honorowej
– drużyny piłki nożnej „Hakoah” – Łódź i Wojskowego Klubu Sportowego przed inauguracyjnym meczem

1930

– nr 21, z 18 V, s. 4: – widok fragmentu trybuny honorowej
– fragment meczu piłkarskiego pomiędzy „Turystami” – Łódź a Łódzkim Towarzystwem Sportowo-Gimnastycznym
– nr 24, z 8 VI, s. 4: fotoreportaż (6 zdjęć) z zawodów sportowych i popisów gimnastycznych z okazji „Dnia Dziecka” w Łodzi

1931

– nr 23, z 7 VI, s. 5: fotoreportaż z V święta Wychowania Fizycznego w Łodzi; zdjęcie wykonane na stadionie Wojskowego Klubu Sportowego
– nr 46, z 15 XI, s. 3: fotoreportaż (2 zdjęcia) z towarzyskiego meczu piłkarskiego pomiędzy Klubem Sędziów Piłkarskich w Łodzi a dziennikarzami sportowymi łódzkiej prasy (8.11.1931)

1934

– nr 21, z 27 V, s. 5: podpis pod zdjęciem: „Rysio P., najmłodszy sportowiec [ok. 3 lat]

Łodzi trenujący [z piłką nożną] na boisku WKS”.

1933

– nr 27, z 2 VII, s. 4: fotoreportaż z zawodów hippicznych 4 Grupy Artylerii **DOK IV** (4 zdjęcia) na stadionie **Wojskowego Klubu Sportowego w Łodzi**

– Wojskowy Sąd Okręgowy Nr 4 w Łodzi

porównaj: **OSOBY** – **BRYCKI** Mieczysław (kpt, sędzia), **OLEŹDKI** Wiesław Leon (mjr, sędzia)

Adres:

1934

– nr 23, z 10 VI, s. 4: grupa sędziów i pracowników Wojskowego Sądu Okręgowego Nr 4; tu podczas pożegnania sędziów odchodzących na inne stanowiska (M. Brycki i W. Olędzki)

– II Korpus Wojska Polskiego Armii Polskiej we Francji (zgrupowanie murmańskie)

porównaj: **OSOBY** – **BERNATOWICZ** B....., **HALLER** Józef (gen.), **OSTAPOWICZ**

Artur,

PIEKIELNIK, **WĄSIK**, **ZABŁOCKI**

Za zgodą państw Koalicji interweniujących w Rosji, w dniu 15 VI 1918 r. w Moskwie, na podstawie porozumienia zawartego pomiędzy Radą Polskiego Zjednoczenia Międzypartyjnego a gen. Józefem Hallerem, powstała Komisja Wojskowa, która podjęła się organizacji Wojska Polskiego na terenie Rosji do walki z Niemcami.

Oficjalnie tworzone oddziały nie miały się mieszać w sprawy wewnętrzrosyjskie. Jako ośrodki tworzenia oddziałów wyznaczono rejon Murmańska i Kubań. Kiedy jednak rzeczywisty cel powstania tych oddziałów został ujawniony przez polskich komunistów w dniu 26 VII 1918 r. Trocki wydał rozkaz nakazujący rozstrzelania bez sądu każdego Polaka zmierzającego w kierunku Murmańska. W wyniku tego do oddziałów murmańskich dotarło tylko 200 Polaków. Oddziały murmańskie brały udział m.in. w zdobyciu Archangielska. Po walkach na Dźwiną Polacy zdobyli miano „Lwów Północy”.

Po likwidacji przez Koalicję frontu północnego murmańscy zostali w 1919 r. ewakuowani drogą morską do Wlk. Brytanii.

Dowódcą oddziałów murmańskich, po zdobyciu Archangielska, był mjr Skokowski. Członkowie jego sztabu to: kpt Szulc, ppor. Benedykt, ppor. Kwiatkowski, kpt Kronenberg, ppor. Krywko i mjr Karwowski. W oddziałach murmańskich walczyli też łodzianie [1].

BIBLIOGRAFIA:

[1] Polska w latach wojny światowej w Kraju i na obczyźnie. Oprac. Maciej Wieliczko. W-wa 1929, ss. 188–192.

1934

– nr 51, z 23 XII, s. 5: kolumna ze zestawem zdjęć pt. „Lwy Północy”
– zdjęcia portretowe członków zgrupowania kolskiego: Wąsika, Zabłockiego i Piekielnika
– B. Bernatowicz ze zgrupowania dźwińskiego
– Artur Ostapowicz ze zgrupowania onegskiego
– oswojona przez Polaków biała niedźwiedzica nazwana przez nich „Baską murmańską”
– jeden z plutonów zgrupowania murmańskiego „*in corpore*”, którym Dowodził, podówczas podchorąży, Artur Ostapowicz

– Legion Zaolziański

patrz: **WOJSKO** – Ochotniczy Korpus Zaolziański, Komenda Garnizonu Łódzkiego

– Ochotniczy Korpus Zaolziański, Komenda Garnizonu Łódzkiego

porównaj: **OSOBY** – **OLSZEWSKI** Hieronim (komendant), **JANIACZYK** Jan (z-ca komendanta), **JASZCZAK** Stanisław (szef Komendy)

Korpus powstał w I poł. września października 1938 r., jako swego rodzaju „oddolna inicjatywa społeczna”, popierająca agresywną polską politykę wobec Czechosłowacji, a później zajęcie Zaolzia. Inicjatywa objęła swoim zasięgiem teren całej Polski. W kraju otwarto 100 biur werbunkowych, które z powodu masowego napływu ochotników były czynne od rana do późnej nocy.

Protoplastą Korpusu był „Legion Zaolziański”, czyli grupy dywersyjne organizowane przez Wojsko Polskie w trakcie przygotowań do rewindykacji Zaolzia przez Polaków.

W Łodzi Korpus powstał na przełomie września i października 1938 roku.

BIBLIOGRAFIA:

[1] [Archiwum fotograficzne „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”]; [w:] Narodowe Archiwum Cyfrowe (portal

1938

– nr 45, z 6 XI, s. 4: członkowie Komendy Garnizonu Łódzkiego Korpusu „*in corpore*”

14. WYBORY

porównaj: **BIURA** – Główne Biuro Wyborcze w Łodzi

– do Łódzkiej Rady Miejskiej (9 X 1927)

– do senatu R.P. (XI 1930)

1930

– nr 49, z 30 XI, s. 3: wiec przedwyborczy w sali łódzkiej Filharmonii podczas wyborów do Senatu RP; przemawia poseł na Sejm RP – Bolesław Fichna

– do Samorządu m. **Łódź** (V 1934)

15. WYCIECZKI ŁODZIAN

– do Gdyni i Gdańska

1930

– nr 30, z 20 VII, s. 7: grupa uczniów Szkoły Powszechnej Nr 2, dyrektor Szkoły K. Bilski i członkowie „Opieki Szkolnej” (Komitet Rodzicielski) na wycieczce do Gdyni i Gdańska

1933

– nr 37, z 10 IX: fotoreportaż z wycieczki pracowników „Widzewskiej Manufaktury” do Gdyni:
s. 1: – na nadbrzeżu przystani pasażerskiej żeglugi przybrzeżnej
– przed wejściem na statek żeglugi przybrzeżnej „Gdynia”; zdjęcie wykonane z pokładu statku
– jak wyżej, ujęcie z nadbrzeża na statek
– grupa chłopców, uczestników wycieczki kąpiących się morzu
s. 6: przemarsz grupy wycieczkowej wraz z zakładową orkiestrą ulicami Gdyni
– nr 39, z 29 IX, s. 2: kolejowa wycieczka robotników i pracowników „WiMy” do Gdyni
– Maks Kon – prezes Spółki „WiMa” w grupie robotników na jednej ze stacji pośrednich
– grupa pracowników „WiMy” na pokładzie statku wycieczkowego s/s „Wanda” przed wypłynięciem z Gdyni na Hel

– do Krakowa

1935

– nr 39, z 29 IX, s. 2: 350-osobowa wycieczka pracowników zakładów scheiblerowskich do Krakowa i na Sowiniec, na budowę kopca J. Piłsudskiego; zdjęcie wykonane na wawelskich krużgankach

– do Wilna

1932

– nr 22, z 29 V, s. 6: grupa łodzian na wycieczce zorganizowanej przez „akcję katolicką” na Górny Śląsk; na zdjęciu podczas mszy przed grotą Matki Boskiej z Lourdes w Katowicach–Ligocie, odprawionej przez ks. S. Nowickiego

16. WYCIECZKI (odwiedzające Łódź)

Wycieczkom odwiedzającym Łódź najczęściej pokazywano: zakłady „K. Scheibler i L. Grohmann”, elektrownie i gazownię łódzką, osiedle „biskupie”, osiedle im. J. Montwiłła-Mireckiego. Nocowały najczęściej w hotelu „Grand”

Szczególne nasilenie ilości wycieczek zagranicznych miało miejsce w 1925 r. (albo może akurat „łwl” je szczególnie w tym roku odnotowała).

Wśród odwiedzających Łódź był wnuk króla Egiptu Fauda (1929, nr 32),

Z wycieczki Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej sformowanej we Francji, zamieszkałych w USA zachował się archiwalny film, który w 2018 r. został zrekonstruowany. W Łodzi pokazano go w maju 2019 roku. Przyjechało wówczas do Polski 650 weteranów, którzy odwiedzili Kraków, Gdynię, Poznań, Lwów, Wilno, Warszawę i Łódź. Fragment „łódzki” trwa tylko sek. Kamera uchwyciła z obrazu miasta

Film jest zapisem odwiedzin Ojczyzny przez kombatantów, ochotników amerykańskiej Polonii do tzw. „Błękitnej Armii” gen. Józefa Hallera sformowanej we Francji w 1917 r. Film przedstawia unikatowe obrazy miast Polski, m.in. Krakowa, Gdyni, Poznania, Lwowa, Wilna, Łodzi i Warszawy, zarejestrowane dziewięć lat po odzyskaniu niepodległości.

W 1927 r. blisko 650 weteranów przyplłynęło do Gdyni. Wycieczka trwała od 9 lipca do 18 sierpnia. Na taśmie filmowej 35-milimetrowej udokumentowano spotkania weteranów z najważniejszymi osobami w II Rzeczypospolitej, a także miejsca, które odwiedzali.

Anonimowy operator, prawdopodobnie na zlecenie Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce, uwiecznił m.in. generałów Józefa Hallera i Mariusza Zaruskiego, działaczy Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce, m.in. dr. Teofila Starzyńskiego i Agnieszkę Wisłę, a także pokazy zręcznościowe żołnierzy 15. Pułku Ułanów i 7. Pułku Strzelców Konnych na Polach Grunwaldzkich w Poznaniu oraz paradę 13. Dywizji Piechoty w Równem na Wołyniu.

Nieznana jest data premiery filmu. Natomiast po odnalezieniu w archiwum SWAP w USA porwanych fragmentów taśmy światłoczułej, po ich połączeniu i przegraniu na nośnik cyfrowy formatu DVD, film ten został pokazany 17 listopada 2011 r. w Konsulacie RP w Nowym Jorku.

Po siedmiu latach oryginalna kopia filmu została sprowadzona do Polski w ramach umowy podpisanej pomiędzy SWAP i Archiwum IPN. Konserwację filmu przeprowadzono w pracowniach FilMOTEKI Narodowej – Instytutu Audiowizualnego przy współpracy pracowników IPN. Jest to bezcenny unikat historyczny, gdyż okres II wojny światowej przetrwało mniej niż 10 proc. przedwojennych produkcji.

Dotychczas ten wyjątkowy materiał prezentowany był widzom w Warszawie, Gdyni i w Wilnie.

BIBLIOGRAFIA:

[1] *Wycieczka Polaków amerykańskich przybyła do Łodzi;*

[w:] „Ilustrowana Republika”, 17 VII 1929, nr 193, s. 7.

[2] *Z wycieczki Stowarzyszenia Weteranów do Polski [VII 1927];* film archiwalny w zbiorach

1925

- nr 12, z 22 III, s. 3:
- nr 14, z 5 IV, s. 4 i 5:
- nr 26, z 28 VI, s. 1: grupa parlamentarzystów brytyjskich zwiedzająca Elektrownię
- nr 35, z 30 VIII, s. 3: –
- nr 36, z 6 IX: nauczyciele szkół pomorskich na wycieczce w Łodzi
s. 2:
- nr 37, z 13 IX, s. 4:
- nr 41, z 11 X, s. 9:

1927

- nr 33, z 14 VIII, s. 1: jednodniowa wizyta w Łodzi członków Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej [gen. J. Hallera] w Ameryce (USA) – 648 osób – w ramach wycieczki do Polski; zdj. wykonane na schodach budynku stacji Łódź-Kaliska (8.08.1927)
- nr 38, z 16 IX, s. 1: wycieczka uczestników Międzynarodowej Konferencji Chemii Czystej i Stosowanej w Warszawie (8.09.1927)

1928

- nr 16, z 15 IV, s. 3: grupa studentów belgijskich zwiedzających zakłady Scheiblera i Grohmana; zdjęcie wykonane na dachu przędzalni przy ul. Emilii, widok m.in. na fragment budynku Straży Pożarnej i osiedla Księży Młyn
- nr 18, z 29 IV, s. 3: wycieczka studentów czeskich z Pragi podczas zwiedzania fabryki Leonhardt’a, Woelker i Girbardt’a (20.04.1928)

1929

- nr 27, z 7 VII, s. 1: grupa przemysłowców niemieckich przebywająca w Łodzi na zaproszenie Izby Przemysłowo-Handlowej w Łodzi (**22.06.1929**)
- nr 30, z 28 VII, s. 1: wycieczka Polonii amerykańskiej z Chicago w USA (**17.07.1929**) [1]
- nr 32, z 11 VIII, s. 3: wycieczka studentów szwajcarskich; wśród nich wnuk króla Egiptu – Fauda
- nr 33, z 18 VIII, s. 3: – grupa studentów niemieckich z Królewca zwiedzająca łódzką elektrownię
 - wg podpisu: „grupa artystów polskich w **podróży dookoła świata**”;
 - zdj. wykonane w ...parku im. Poniatowskiego
 - Bronisław Urbański z Zagłębia Dąbrowskiego wraz z rodziną w podróży rowerem dookoła Polski
 - grupa przemysłowców francuskich z Lille; zdj. wykonane w ogródku „Grand Hotelu” (na tyłach budynku, ob. ul. Hotelowa; **6.08.1929**)
- nr 36, z 8 IX, s. 1: grupa przemysłowców i finansistów szwajcarskich; zdj. wykonane na terenie fabryki (**30.08.1929**)
- nr 37, z 15 IX, s. 3: grupa inżynierów francuskich zwiedzających Zjednoczonych Zakładów Włókienniczych „K. Scheibler i L. Grohman”

1930

- nr 29, z 13 VII, s. 1:
- s. 2:

1931

- nr 26, z 28 VI, s. 3:

17. WYDAWNICTWA

– „Echo”

- porównaj: – OSOBY – FURMAŃSKI Wł..... (sekr. red. „Echa”), GUMKOWSKI Czesław (red. nacz. „Kuriera Łódzkiego”), PROBST Franciszek (red. nacz. „Echa”), STYPUŁKOWSKI Jan (założyciel), STYPUŁKOWSKI Wł..... (dyr.)
- PRASA – „Echo”
– „Kurier Łódzki”

Adres: Łódź, ul.

Powstało 1925 r. (w dniu 10.02.1935 r. obchodziło 10-lecie istnienia). Wydawało między innymi łódzkie gazety: „Echo”, „Kurier Łódzki”. Założycielem był łódzki adwokat – Jan Stypułkowski.

BIBLIOGRAFIA:

[1] Prasa polska, tom III

1935

- nr 7, z 17 II, s. 3: uczestnicy bankietu z okazji jubileuszu 10-lecia działalności Wydawnictwa „Echo”; dziennikarze, pracownicy administracji Wydawnictwa (**10.02.1935**)

18. WYPOCZYNEK ŁÓDZIAN

BIBLIOGRAFIA:

[1] mgr Władysław Radecki, *Wybrzeże polskie*; [w:] „Łódź w Ilustracji”, 9 VII 1939, nr 27, ss. 6-7.

19. WYSTAWY (w Łodzi)

- Łódzka Wystawa Przemysłowa (1896)

- Miejska Galeria Sztuki

patrz: GALERIE – Miejska Galeria Sztuki – wystawy i wystawiane prace

- Wystawa Rzemieślnicza i Przemysłowa

= 1912 rok

W parku miejskim, dziś park im. S. Staszica przy ul. G. Narutowicza.

= 1936 rok

W parku miejskim, dziś park im. S. Staszica przy ul. G. Narutowicza.

- Wystawa Ptaków i Zwierząt Domowych (1926)

W parku „Helenów”, grudzień 1926 roku.

1926

- nr 51, z 19 XII, s. 2: klatki z gołębiami pocztowymi z hodowli Dowództwa Okręgu Korpusu Nr IV (złoty medal)

- Wystawa Mieszkaniowa (1931)

- Wystawa Kwiatów i Kompozycji Kwiatowych (1933)

- Wystawa Ruchoma Prób i Wzorów Przemysłu Krajowego (1934)

20. WYZNANIA (w Łodzi)

patrz: KOŚCIOŁY, CERKWIE i SYNAGOGI (w Łodzi)

BIBLIOGRAFIA:

[1] RUDNICKI Henryk, *Mozaika wyznaniowa w Łodzi*. [Część 1];

[w:] „Łódź w Ilustracji”, 5 III 1939, nr 9, ss. 2 – 3.

[2] RUDNICKI Henryk, *Mozaika wyznaniowa w Łodzi* [Część 2];

[w:] „Łódź w Ilustracji”, 12 III 1939, nr 10 ss. 2–3.

[3] *Łódź wielonarodowa i wielowyznaniowa a idea tolerancji*. Wyd.: Fundacja Ekumeniczna „Tolerancja”, oddz. wojew. W Łodzi, Łódź 1997.

KONIEC